Replikken,
de nægtede at bringe

Et principielt vidnesbyrd om dokumenterede fejl, redaktionel ansvarsfravigelse og etiske svigt

Anden udgave med efterspil og efterskrift

Anders Dræby

ULVENS FORLAG

Replikken, de nægtede at bringe. Et principielt vidnesbyrd om dokumenterede fejl, redaktionel ansvarsfravigelse og etiske svigt. *Anden udgave med efterspil og efterskrift.*

Af Anders Dræby

Copyright © Anders Dræby

Ulvens Forlag, København 2025

Denne bog er beskyttet i henhold til dansk lov om ophavsret. Kopiering må kun ske i overensstemmelse med loven. Til undervisningsbrug skal kopiering ske efter aftale med Copydan Tekst og Node.

Skriftet er udarbejdet i overensstemmelse med gældende etiske retningslinjer og almindelige juridiske standarder for dokumentation og faglig kritik. Alle vurderinger i dette skrift er fremsat som forfatterens saglige vurdering på baggrund af dokumenterede forhold og udgør ikke juridiske konstateringer. Skriftet ligger inden for ytringsfrihedens kerneområde: saglig, dokumenteret kritik af faglig praksis.

2. udgave, 2025

ISBN: 978-87-93613-09-6

DOI: 10.5281/zenodo.18187254

Indholdsfortegnelse

Resumé 4

Replik og principielle pointer

- Forord til anden udgave. 5
- Forord til første udgave: Det principielle om etik og ansvar 6
- Indledning: Sagens forløb 7
- Om skriftets grundlag og formål 8
- Replik til anmeldelsen af Visdommens rum – med forbehold 11
- Etik og jura 12
- Efterspil: Anmelderens reaktion 14
- Sammenfatning og principiel vurdering 17
- Efterskrift: Generel refleksion 18

Bilag med dokumentation

- Bilag 1: Opsummering af fejlinformationer i anmeldelsen af Visdommens rum 25
- Bilag 2: Saglig redegørelse og dokumentation for de 23 væsentligste fejl i anmeldelsen af Visdommens rum 28
- Bilag 3: Henvendelser til redaktionen for Tidsskrift for Professionsstudier 50
- Bilag 4: Henvendelse til VIA om sagsbehandling 53

Litteratur 55

Juridisk erklæring om ansvar, formål og afgrænsning 57

Resumé

En anmeldelse i *Tidsskrift for Professionsstudier* af min bog *Visdommens rum* indeholder mindst 30 fejl, hvoraf 23 er væsentlige og dokumenterede faktuelle, metodiske og konceptuelle fejl (Bilag 2). Trods gentagne og dokumenterede henvendelser til redaktionen er fejlene ikke blevet rettet, og der er ikke blevet taget stilling til substansen. I stedet blev jeg tilbudt at skrive en replik, uden at redaktionen forholdt sig til de påpegede fejl. Da jeg efterfølgende fremsendte en saglig replik og bad om, at den blev gengivet loyalt og præcist, valgte redaktionen at afvise den.

Denne tekst handler ikke om at vinde en debat, men om at dokumentere et strukturelt problem: Hvis dokumenterede fejl i forskningstidsskrifter ikke bliver rettet, og redaktioner undviger ansvar, underminerer det ikke blot tilliden til den faglige formidling, men til videnskaben og forskningen som helhed.

Sagen handler derfor ikke om en almindelig uenighed, men om noget principielt: Kan en videnskabelig anmelder bruge sin stemme uden ansvar? Kan et videnskabeligt tidsskrift afvise dokumenterede fejl og stadig fremstå som troværdigt? Disse spørgsmål rækker ud over én enkelt anmeldelse og kan pege på en mere grundlæggende kultur præget af systemisk ansvarsfravigelse.

Dette er en særlig væsentlig problemstilling, når der er tale om en offentligt finansieret uddannelsesinstitution som VIA University College, der varetager en samfundsopgave med uddannelse, forskning og formidling. Offentligheden har med rette en forventning om, at sådanne institutioner handler med integritet – hvilket VIA også selv angiver udadtil:

> "Vi tager ansvar for samfundet og for at skabe en bæredygtig fremtid sammen med vores omverden. Vi står solidt på vores faglige fundament og flytter grænserne for, hvordan vi udvikler, deler og anvender viden. Og vi fejler, lærer og lykkes sammen. Fordi det er i ambitiøse lærende fællesskaber, at vi sætter det største aftryk" (VIAs vision 2030, https://www.via.dk/omvia/vision).

Både befolkningen og de politiske beslutningstagere går helt generelt ud fra, at den viden, som bliver produceret og formidlet på videregående uddannelsesinstitutioner, bygger på faglig redelighed, ansvar og åbenhed over for kritik. Hvis denne tillid bliver svigtet – også i behandlingen af et ikke-videnskabeligt værk – er det ikke blot en enkelt sag, der bliver undergravet, men den offentlige tro på, at forskning og uddannelse er troværdig og bliver forvaltet med ærlighed og anstændighed. For det, som bliver svigtet, er ikke bare én persons ret eller meningen med en tekst, men selve den moralske kontrakt mellem videnskab og samfund: løftet om, at viden bliver til i tjeneste for sandheden – og ikke for positioner og prestige eller dominans og magtudøvelse.

Hvis videnskabelige institutioner ikke efterstræber sandheden, hvad er de så godt for?

Dette er hvad, der skete. Dette er, hvad det betyder.

Forord til anden udgave

> "*First they ignore you. Then they ridicule you. Then they attack you and want to burn you. And then they build monuments to you".*
>
> — Nicholas Klein (1918)

Denne udgave er en revideret og udvidet version af skriftet *Replikken, de nægtede at bringe.* Første udgave blev offentliggjort i september 2025 som et forsvar for faglig integritet og som dokumentation af væsentlige fejl i en anmeldelse af *Visdommens rum*, der blev bragt i *Tidsskrift for Professionsstudier*.

Den anden udgave er udarbejdet for at give et mere samlet og præcist billede af sagen, herunder reaktionerne på replikken og de principielle spørgsmål, som forløbet har rejst om etik, redaktionelt ansvar og ytringsfrihed i akademiske sammenhænge. Denne udgave fokuserer specifikt på forløbet omkring anmeldelsen af *Visdommens rum* i *Tidsskrift for Professionsstudier* og dokumenterer væsentlige redaktionelle og etiske problemer i håndteringen af forfatterens replik.

Formålet er ikke at fortsætte en konflikt, men at aflægge et vidnesbyrd — i form af et dokument, som kan tjene andre, der møder lignende mekanismer med tavshed, fordrejelse og magt i systemer. Jeg ønsker at sikre, at de faktiske forhold og den faglige substans bliver bevaret og står klart for eftertiden.

Teksten er en principiel redegørelse for et konkret fagligt forløb. Den beskriver dokumenterbare hændelser og strukturer og rejser spørgsmål af etisk og professionel karakter. Dette skrift rummer ingen personlige angreb, og formålet er ikke at anklage personer, men at belyse forhold af principiel betydning for faglig integritet og ansvarlighed.

Teksten skal stå som en saglig og rolig beretning om, hvordan et akademisk system kan forvrænge en bogs indhold, undvige ansvar og angribe den, der påpeger fejl, for at beskytte sin facade. Udgivelsen er båret af respekt for sandhed, etik og faglig ansvarlighed – ikke af vrede eller hævngerrighed.

Denne redegørelse er skrevet af nødvendighed. Hvis nogen en dag står i samme situation og finder den, vil de vide, at de ikke var alene. Det er ikke systemer, der opretholder det rigtige, men mennesker, som ikke forråder deres samvittighed, også når ingen lytter. Hvis dette engang bliver læst som vidnesbyrd, er det kun fordi det stod fast, også dengang ingen ville høre det. Fortielse udsletter ikke det, der er rigtigt — den udsætter det.

Denne udgave er udvidet med et afsnit om anmelderens efterfølgende reaktion samt en tydeligere fremstilling af, hvordan netop denne reaktion illustrerer de strukturelle problemer, skriftet oprindeligt pegede på. Form og præcision er skærpet. Intentionen er uændret: at lade dokumentation og etik tale frem for polemik og positionering. Med dette betragter jeg sagen som afsluttet.

Forord til første udgave: Det principielle omkring etik og ansvar

> "*Freedom is the freedom to say that two plus two make four. If that is granted, all else follows*".
>
> — George Orwell, 1949, Part 1, Chapter 7

Dette skrift udspringer af en konkret sag, men handler om noget større. Det rejser nogle vigtige spørgsmål, som mange vil kunne genkende fra akademiske og institutionelle sammenhænge: Hvad sker der, når en sagligt underbygget henvendelse om fejl i en videnskabelig anmeldelse ikke bliver mødt med svar, men med tavshed? Hvad sker der, når dokumenterede fejl i et videnskabeligt tidsskrift ikke bliver rettet, men forskudt – for eksempel ved at blive henvist til en debatsektion i stedet for at blive korrigeret? Og hvad betyder det, når en redaktion ikke tager ansvar – hverken for substansen eller de etiske forpligtelser, som følger med faglig formidling?

Dette skrift er ikke et debatindlæg. Det er et vidnesbyrd – og en påmindelse om, hvor vigtigt det er, at faglige vurderinger bliver formidlet med ærlighed, ansvarlighed og gennemsigtighed. Sagen handler ikke kun om min oplevelse, men om en række principielle forhold omkring redaktionel etik, ordentlig faglig praksis og retten til at blive mødt sagligt, når man påpeger fejl

Jeg offentliggør replikken, fordi sagen rummer noget, der er genkendeligt for mange, og fordi den rejser nogle vigtige spørgsmål om, hvordan faglig etik og integritet faktisk bliver opretholdt – og ikke blot reduceret til tomme ord. Jeg er ikke den eneste, som har oplevet tavshed og uvilje fra akademiske redaktioner, når de bliver konfronteret med deres egne fejl – det er et strukturelt problem, der svækker tillid og troværdighed. Det har almen interesse at få belyst, hvis akademiske systemer og autoriteter, der burde være retskafne og ansvarlige, bruger deres position til at underminere kritikere, som påpeger fejl – blot for at bevare deres egen facade.

Skriftet er ikke en personlig vendetta, men handler om principper. Sagen er er således principiel:

1. Fordi kritik og rettelse er en del af videnskabens livsform

Hvis en påpegning af omfattende faktuelle fejl og misvisende fremstillinger i et videnskabeligt tidsskrift – især når den er veldokumenteret og sagligt fremsat – bliver mødt med tavshed, henvist til en debatsektion eller afvist af rent formelle grunde, bliver den mekanisme, der skal sikre præcision og redelighed, svækket. Rettelse af fejl er en betingelse for kvalitet i forskning og videnskab.

2. Fordi redaktionel magt forpligter

Et forskningstidsskrift har ikke kun redaktionel frihed, men også ansvar. Det fungerer som en port til det, der får faglig legitimitet og offentlig opmærksomhed. Når en redaktion vælger ikke at forholde sig til dokumenterede fejl, eller afviser substansen med henvisning til rent formelle rammer, bliver dens fokus

at beskytte dens egen position i stedet for fagligheden. Det forvansker tidsskriftets rolle og troværdighed.

3. Fordi fejl i anmeldelser også har betydning

Dette gælder også vurderende formater som anmeldelser i et tidsskrift, der italesætter sig selv som videnskabeligt. En stærkt fejlbehæftet anmeldelse kan få betydning – ikke bare for, hvordan et værk bliver læst, men også for forfatterens faglige omdømme og levegrundlag. Og fordi sådanne formater ofte står uden for peer review, er det afgørende, at dokumenterede fejl også bliver taget alvorligt her.

4. Fordi etik ikke må blive pynt

I mange faglige og institutionelle sammenhænge bliver etik fremhævet som en kerneværdi. Men når der bliver henvist til integritet og ansvar, men ikke handlet i overensstemmelse med den i praksis, bliver betydningen af selve begrebet udhulet. Dermed bliver etik til pynt og ikke en forpligtelse.

5. Fordi faglighed kræver integritet

Det kræver integritet at sige "vi tog fejl" og lade substansen veje tungere end positionen. Hvis den integritet ikke er til stede, kan tavshed og undvigelse blive til magtanvendelse – en måde at undgå ansvar på uden at fremstå ansvarsløs. Det har konsekvenser for personer, praksis og kulturen, og derfor udgiver jeg dette skrift som et forsvar for en grundlæggende forpligtelse: Når nogen påpeger fejl og dokumenterer dem loyalt og redeligt, så skal den mødes med ansvar og ikke med ansvarsfravigelse.

Om skriftets grundlag og formål

Dette skrift bygger på dokumenterbare forhold, herunder korrespondance, offentligt tilgængelige kilder og tydeligt afgrænsede hændelsesforløb. Formålet er at belyse faglige og redaktionelle processer af betydning for forskningens troværdighed og det institutionelle ansvar. Teksten er struktureret som en analyse af dokumenterede hændelser og de mønstre, de peger på, og den skelner klart mellem faktiske oplysninger og vurderende refleksioner.

Skriftet behandler institutionelle mekanismer, ikke personlige forhold, og sigter mod at belyse principielle spørgsmål om faglig etik og ansvar.

Indledning: Sagens forløb

> "*One word of truth outweighs the world".*
>
> — Aleksandr Solzjenitsyn, 1970

Min første henvendelse til *Tidsskrift for Professionsstudier* blev sendt i september 2024, hvor jeg påpegede, at tidsskriftets anmeldelse af min bog *Visdommens rum* indeholdt en række faktuelle fejl og misvisende fremstillinger, som tilsammen skabte et misvisende billede af bogen og dens intention. Jeg anmodede i den forbindelse redaktionen om at bringe en korrektion af de mest centrale fejl.

Der gik mere end et halvt år uden svar. Først efter at jeg i foråret 2025 – som konsekvens af tavsheden – selv havde offentliggjort en opsummering af fejlene og en redegørelse med dokumentation for de 23 væsentligste fejl, modtog jeg en henvendelse fra tidsskriftet. Svaret kom imidlertid ikke i form af en redaktionel stillingtagen, men som et tilbud om at skrive en replik.

Dette tilbud blev givet uden nogen anerkendelse af substansen i min påpegning af fejl. Det betød reelt, at redaktionen forsøgte at forskyde fejlene til at omhandle en faglig uenighed og skubbe ansvaret over på mig som forfatter, mens tidsskriftet selv forholdt sig tavst og gik fri. Jeg fremhævede, at redaktionen havde et etisk ansvar for at rette egentlige fejl, men redaktionen fastholdt, at jeg kun kunne få lov til at skrive en kort replik.

Forløbet udspringer af, at bogen blev sendt til anmeldelse i Tidsskrift for Professionsstudier af forlaget uden mit forudgående kendskab. Det bidrog til, at bogen fra begyndelsen blev læst inden for en akademisk ramme, som den hverken er skrevet til eller gør krav på. En anmelder i et videnskabeligt tidsskrift har imidlertid ansvar for at identificere et værks genre, intention og præmis. At læse en essayistisk og bevidst ikke-akademisk rejseguide – uden hverken problemformulering, teoriapparat, metodeafsnit eller akademiske referencer – som en akademisk forskningspublikation er en professionel læsefejl, ikke en faglig uenighed. En anmelder i et videnskabeligt tidsskrift bør være i stand til at skelne mellem et essayistisk værk og en akademisk afhandling.

Det er vigtigt at fremhæve, at anmeldelsen indeholder mindst 30 fejl, hvoraf de 23 er væsentlige og dokumenterede faktuelle, metodiske og konceptuelle fejl, og at der ikke blot er tale om faglig uenighed. Det nærværende skrift er både vedhæftet en opsummering og en saglig dokumentation og redegørelse for de mest centrale fejl som bilag, så enhver kan efterprøve (Bilag 1+2).

Redaktionen kunne have rettet fejlene allerede ved første henvendelse, hvilket blot ville have krævet gennemsyn, stillingtagen og ansvar. Det skete ikke. Til dags dato – mere end fjorten måneder efter den oprindelige henvendelse – har redaktionen fortsat ikke foretaget en realitetsvurdering af de konkrete, dokumenterede fejl, der blev påpeget. Den har hverken fremført modargumenter, foretaget korrektioner eller redegjort for, hvorfor dokumentationen ikke skulle have faglig vægt.

Jeg valgte redeligt at skrive en replik, der overholdt de rammer, tidsskriftet selv havde angivet. Den var formuleret sagligt, dokumenteret og uden personlige angreb. Konkret ønskede jeg, at litteraturlisten

blev bevaret, at jeg skulle give samtykke til ændringer i teksten, og at replikken blev gjort offentligt tilgængelig ligesom anmeldelsen. Det er normale faglige forbehold, der tjener det ene formål at sikre en loyal og præcis gengivelse. Som forfatter har man ret til at stille rammer for, hvordan ens egne ord bliver gengivet – især når formålet er at rette faktuelle fejl og misvisende fremstillinger – hvilket hverken er urimeligt eller udtryk for et pres på redaktionen.

I stedet blev replikken efter længere tid afvist med henvisning til alle "alle de krav og betingelser", jeg fremsendte. Mine betingelser var ikke ualmindelige, men ved at afvise det formelle, slap redaktionen behændigt for at tage stilling til substansen i kritikken. Tilbage står, at redaktionen:

- ikke har imødegået mine påviste fejl,
- ikke har svaret på replikken,
- har ikke redegjort for deres vurdering – kun for deres magt.

Samtidig blev jeg informeret om, at tidsskriftet fremover ikke ønsker at anmelde mine bøger. Det sidstnævnte er bemærkelsesværdigt, ikke mindst fordi mine bøger slet ikke falder inden for tidsskriftets fagområde og heller ikke er akademiske. Dette er netop en del af kernen i min påvisning af fejl i anmeldelsen. Derfor virker beslutningen som redaktionens måde at tage afstand på, fordi jeg har påpeget, at den ikke har taget ansvar for dokumenterede fejl i tidsskriftet.

Jeg tog imod tilbuddet om en replik i god tro og med håb om en faglig afklaring. Men i praksis kom replikken til at fungere som en afledningsmanøvre, der gjorde det muligt for redaktionen at undgå ansvar. Den kan udadtil hævde at have været imødekommende – uden nogensinde at have forholdt sig til substansen i den kritik, der blev rejst. Det er desværre et kendt mønster, når institutioner ikke kan forsvare sig på substansen.

I den slags forløb beskytter systemet ofte sig selv. I stedet for at svare på kritikken kan man vælge tavshed, udskydelse eller antydninger om tone og motiver. Man undgår at forholde sig til det faglige og gør i stedet sagen personlig – ved at forsøge at hævde, at påpegningen af fejl er ubegrundet og blot skyldes sårbarhed, vrede eller behov for kontrol. Den form for diskreditering er også et velkendt undvigemønster i institutionelle sammenhænge, hvis substansen bliver for truende. Kritikeren bliver fremstillet som følelsesstyret, krævende, krænkelsesparat, bitter, ude af proportioner eller selvoptaget – og på den måde kan systemet behændigt undgå at skulle indrømme sagligt dokumenterede fejl og slipper dermed for at tage ansvar.

Også derfor har jeg i denne tekst holdt fast i en saglig og nøgtern tilgang. Alt bygger på dokumentation og på gældende principper for faglig redelighed og redaktionelt ansvar. At søge rettelse af fejl er ikke det samme som at være konfliktsøgende; at søge redelighed er ikke det samme som at være krævende; og at søge præcision er ikke det samme som at være fjendtlig eller overfølsom.

For at være transparent informerede jeg redaktionen om, at jeg forbeholdt mig retten til at offentliggøre replikken, hvis de afviste den. Jeg offentliggør nu replikken i dens oprindelige form, så enhver selvstændigt kan vurdere, hvad sagen angår. Det handler ikke om at skabe polemik, men om at fastholde, at forskningstidsskrifter er forpligtet på faglig nøjagtighed, gennemsigtighed og redaktionelt ansvar.

Indtryk af forudindtagethed og redaktionel strategi

Efter udgivelsen af første udgave af dette skrift er det siden kommet frem, at anmelderen allerede havde udarbejdet en duplik, før den ansvarshavende redaktør for tidsskriftet formelt havde afvist min replik – og meget muligt endda før redaktionen overhovedet havde modtaget den. Duplikken er ikke udformet som et svar på min replik, men på min tidligere redegørelse for fejlene i anmeldelsen. Den er altså skrevet uden forbindelse til min replik. Det efterlader et forløb, der aldrig fremstod reelt og åbent, og som giver indtryk af, at udfaldet var lagt fast, allerede inden jeg sendte min replik til redaktionen.

Denne tidsmæssige rækkefølge er væsentlig. Den viser, at replikken ikke kan have indgået i en åben faglig udveksling som svar på anmeldelsen. Det svækker tilliden til, at der har fundet en neutral vurdering sted, og giver indtryk af, at replikken ikke blev behandlet som et legitimt fagligt bidrag, men som et forstyrrende indslag i et allerede fastlagt forløb.

Det kan give indtryk af en forudindtaget strategi, der rejser tre alvorlige spørgsmål:

– om anmelderen havde forberedt et forsvar, inden der overhovedet var truffet en redaktionel beslutning,

– om der var en intern kontakt mellem redaktionen og anmelderen om sagen, mens jeg stod udenfor den formelle proces,

– og om den neutrale vurdering reelt aldrig fandt sted, sådan som tidslinjen giver indtryk af.

Dermed vil sagen heller ikke blot handle om en fejlbehæftet anmeldelse, men om redaktionel integritet og magtforvaltning. I tilfælde af at en anmelder på forhånd får lov at forberede et modangreb, og redaktionen derefter nægter den berørte forfatter at svare, ophører det med at være en faglig proces og bliver i stedet et magtspil.

I et sådant system tjener beslutningerne ikke sandheden, men kun institutionens beskyttelse af sit eget omdømme. Man fremstiller konflikten som et spørgsmål om tone eller personlighed, men reelt handler det om, at man ikke tåler kritik udefra. Den, der påviser fejl i institutionens arbejde, bliver gjort til forstyrrer af roen – og roen selv bliver forvekslet med faglighed.

Forløbet omkring replikken giver anledning til væsentlige spørgsmål til den redaktionelle proces og den ansvarshavende redaktørs integritet, og det understreger behovet for den dokumentation og etiske refleksion, som dette skrift har ønsket at bidrage med.

En institution kan have svært ved at indrømme fejl, fordi indrømmelsen altid rejser to grundlæggende spørgsmål: Hvorfor blev fejlene ikke opdaget? Og hvad siger det om den faglige proces, der skulle have

sikret dem? Hvis disse spørgsmål ikke kan tåles, bliver tavshed og forskydning mere attraktivt end ansvar. Dermed bliver problemet ikke den oprindelige fejl, men den måde, institutionen håndterer den på.

Replik til anmeldelsen af *Visdommens rum* – med forbehold

Dette indlæg er skrevet som en replik, fordi redaktionen har afvist at forholde sig til min anmodning om at få rettet en række faktuelle, metodiske og konceptuelle fejlfremstillinger i anmeldelsen af min bog *Visdommens rum.* Mit sigte er ikke at indgå i debat, men at sikre, at læserne ikke får et misvisende billede af mit arbejde.

Min første henvendelse blev sendt til redaktionen i september 2024. Her fremlagde jeg roligt og sagligt, at anmeldelsen indeholdt flere alvorlige fejlfremstillinger, som tilsammen giver et misvisende indtryk af bogen. Først efter et halvt års tavshed modtog jeg tilbud om at skrive en replik – men uden at redaktionen forholdt sig til substansen i min kritik. Da jeg henviste til *Den danske kodeks for integritet i forskning* og COPE's retningslinjer for redaktionel praksis, blev det heller ikke mødt med respons.

Jeg er klar over, at sagen blev afvist af en administrativ instans som en faglig uenighed. Det skete dog på to dage – uden realitetsvurdering af de påpegede fejl – og ændrer derfor ikke ved, at tidsskriftet må leve op til de etiske retningslinjer for redaktionelt ansvar og faglig integritet.

Disse retningslinjer understreger, at fejl og misvisende fremstillinger bør korrigeres – også i anmeldelser – når de optræder i et forskningstidsskrift og har betydning for, hvordan et værk forstås. Det handler ikke om fortolkning, men om nøjagtighed og redaktionelt ansvar for ikke at videreformidle fejl.

Når en redaktion vælger ikke at forholde sig til dokumenterede fejl i en anmeldelse, men i stedet overlader det til forfatteren af den anmeldte bog selv at korrigere misvisninger i en replik, opstår der en skævhed: Forfatteren får hele ansvaret for at korrigere fejlfremstillinger, som redaktionen selv har valgt at bringe – og dermed legitimeret. Det er ikke i overensstemmelse med god redaktionel praksis og svækker troværdigheden.

Jeg forstår, at denne replik kan opfattes som udtryk for personlig utilfredshed. Det er dog ikke min hensigt. Jeg ønsker ikke at diskutere vurderinger og holdninger, men at fastholde, at faglige fakta og begreber gengives korrekt – særligt når unøjagtigheder skaber misforståelser om mit arbejde.

Min kritik retter sig ikke mod anmelderens ret til at vurdere, men mod redaktionens ansvar for, at vurderinger ikke hviler på fejlagtige forudsætninger. Jeg vil ikke her gennemgå de konkrete fejl, som ikke blot er spørgsmål om fortolkning eller faglige uenigheder; de mest 23 centrale ud af i alt 30 fejl er dokumenteret i en særskilt redegørelse, som er offentligt tilgængelig for alle på ResearchGate (Dræby, 2025).

Formålet med denne replik er ikke at gennemgå anmeldelsen punkt for punkt, men at pege på et principielt problem: Hvis replikformatet bliver den eneste mulighed – uden redaktionel stillingtagen til

dokumenterede fejl – bliver en sag om præcision forvandlet til en debat om holdninger. Netop dét ønsker jeg at undgå. Min tilgang til visdom kan tåle uenighed – men fortjener at blive gengivet korrekt.

Derfor er denne replik skrevet med forbehold og bliver ledsaget af en offentligt tilgængelig redegørelse. Replikken afslutter ikke nødvendigvis sagen, men tydeliggør, at ansvaret for præcision nu ligger hos redaktionen.

Skulle redaktionen vælge at ledsage denne replik med en bemærkning om, at anmeldelser er vurderende i deres natur, vil jeg blot understrege: Det er netop dette, der er kernen i sagen – om vurderende formater kan retfærdiggøre faktiske fejl og redaktionel tavshed i et tidsskrift, som fremstiller sig som videnskabeligt. Både *Den danske kodeks* og COPE bekræfter, at subjektive vurderinger ikke fritager for ansvar, nøjagtighed og gennemsigtighed.

Etik og jura

> ”Med henblik på at underbygge forskning af høj kvalitet skal vi stræbe efter pålidelighed og høj integritet i forskningen […] Ærlighed, gennemsigtighed og pålidelighed skal gælde for alle faser i forskningsprocessen, da manglende overholdelse af disse grundlæggende principper udfordrer forskningens integritet i en sådan grad, at forskningsfriheden bliver truet […] Forskning kan formidles via forskellige kanaler, som dækker alt fra snævre professionelle og kollegiale sammenhænge til mere populær forskningsformidling, der henvender sig til et bredere publikum. Selvom formen, udtrykket og detaljeringsniveauet kan variere afhængigt af de anvendte kanaler og tilsigtede modtagere, skal standarderne for ansvarlig forskningspraksis altid følges, når forskningen formidles” (*Den danske kodeks for integritet i forskning*, 2014, p. 4, 10).

De forventninger til faglighed og ansvar, som dette skrift bygger på, udspringer ikke af mine personlige fortolkninger. De har rod i gældende etik og jura. Når et forskningstidsskrift offentliggør vurderinger af navngivne personer og deres arbejde, påtager redaktionen sig både juridiske og etiske forpligtelser.

Databeskyttelsesforordningen (GDPR) kræver, at oplysninger om identificerbare personer er korrekte og ikke vildledende – især når de angår en persons professionelle virke og omdømme. Hvis nogen påviser fejl præcist og skriftligt, har redaktionen et ansvar for at forholde sig til dem. Redaktionel autonomi fritager ikke fra det ansvar.

Ytringsfriheden, som bliver beskyttet af artikel 10 i *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*, omfatter både retten til at fremsætte synspunkter og til at imødegå urigtige oplysninger om ens faglige arbejde. Såfremt en redaktion afviser en replik, fordi forfatteren beder om en loyal gengivelse – og ikke fordi den er usaglig – kan det give indtryk af censur. Den fejlbehæftede anmeldelse står så alene tilbage, mens den, der har påvist fejlene, bliver lukket ude. Det underminerer ytringsfriheden.

Selv om tidsskriftet formelt ikke er en forvaltningsmyndighed, hviler det på en offentlig institution og bør derfor efterleve almindelige forvaltningsretlige principper om saglighed, partshøring og ansvarlighed. Når dokumenterede fejl bliver afvist uden begrundelse, og retten til genmæle bliver nægtet, kan det udgøre et brud med god forvaltningsskik og de forskningsetiske standarder, der skal sikre redelighed i offentlig vidensformidling.

Den danske kodeks for integritet i forskning indebærer, at redaktioner skal rette dokumenterede fejl – også i vurderende formater som anmeldelser – når de får betydning for forståelsen af et værk. COPE's retningslinjer for redaktører af videnskabelige tidsskrifter siger det samme: redaktionen bærer ansvar for nøjagtighed og gennemsigtighed i al faglig formidling.

Sagen kan give anledning til alvorlige spørgsmål om, hvorvidt den ansvarshavende redaktør har udvist den etiske dømmekraft og faglige integritet, som rollen kræver, samt om han har handlet i overensstemmelse med de juridiske og etiske rammer, der gælder for redaktionelt ansvar. Alvoren vokser, fordi redaktøren samtidig er medlem af *Udvalget for Ansvarlig Forskningspraksis* ved VIA University College – et udvalg, der skal fremme integritet i forskning. Hvis en person med det ansvar ikke forholder sig til dokumenterede fejl, svækker det både det etiske grundlag og offentlighedens tillid.

Det er samtidig væsentligt, at den ansvarshavende redaktør og anmelderen arbejder på samme institution. En sådan relation rejser spørgsmål om habilitet og interessekonflikt, især når redaktionen undlader at forholde sig til dokumenterede fejl[1]. Netop i den situation bliver redaktionens ansvar for gennemsigtighed og neutral vurdering endnu vigtigere.

I vinteren 2025 sendte jeg sagen til rektor for VIA University College, som videresendte den til *Udvalget for Ansvarlig Forskningspraksis* ved VIA. Jeg stillede gentagne gange udvalget konkrete spørgsmål om habilitet, redaktionel praksis og ansvar, men udvalget valgte ikke at svare på nogen af disse spørgsmål. Den tavshed indgår i det systemiske mønster, som dette skrift søger at belyse.

Problemet bliver forstærket af, at udvalgets formand er forskningschef på VIA – samme sted, hvor tidsskriftets ansvarshavende redaktør er forskningsleder. Når ledelsen af udvalget er en del af den samme organisation og ledelsesstruktur som de personer, sagen angår, opstår der en reel risiko for, at hensynet til institutionens omdømme kommer til at veje tungere end hensynet til sandhed og integritet. Det rejser spørgsmål om, hvorvidt *Udvalget for Ansvarlig Forskningspraksis* ved VIA reelt lever op til sit mandat, eller om det i praksis fungerer som et beskyttende lag omkring institutionen snarere end som en uafhængig kontrolinstans.

> "Udvalg for ansvarlig forskningspraksis har til opgave at arbejde med VIAs forskningskultur for at fremme integritet og ansvarlighed i hele vores forsknings- og udviklingspraksis" (VIA University College, https://www.via.dk/forskning/udvalg-for-ansvarlig-forskningspraksis)

[1] Dette er ikke en anklage om habilitetsbrud, men en principiel problematik, som enhver institution bør kunne håndtere transparent

Hvis en akademisk organisation bygger på tætte interne loyaliteter, risikerer dens instanser at beskytte institutionen frem for sandheden – og dermed svigte det formål, de er sat i verden for at tjene.

Endelig har VIA University College selv udarbejdet retningslinjer for forebyggelse af håndtering af krænkende adfærd blandt medarbejdere og studerende. Heri nævnes det, at ledelsen har et særligt ansvar i forhold til krænkende adfærd, der blandt andet omfatter tavshed som svar på spørgsmål og forsøg på samtale.

> ”Ledelsen har en særlig rolle i forebyggelsen af krænkende adfærd. Der påhviler ledere og andre, der indgår i asymmetriske magtforhold, et særligt ansvar for at agere professionelt og sagligt i alle henseender” (VIA University College, *Forebyggelse og håndtering af krænkende adfærd*, 2021)

Samlet giver hele sagen anledning til principielle spørgsmål om, hvorvidt de ansvarlige instanser ved VIA University College har handlet i overensstemmelse med gældende standarder – eller om kulturen på stedet er præget af systemisk tavshed, ansvarsfravigelse og tilsidesættelse af etik og faglig integritet, herunder af institutionens egne officielle retningslinjer.

Dette skrift er ikke henvendt til de involverede parter. Hensigten er ikke at opnå medhold fra systemet, men at aflægge et nødvendigt vidnesbyrd. Hvis et tidsskrift undlader at rette dokumenterede fejl, hvis en redaktion undlader at tage ansvar, og hvis et udvalg for ansvarlig forskningspraksis afviser at besvare relevante spørgsmål, fremstår det som et brud på de forpligtelser, som både etik og lovgivning forudsætter. Dette er derfor ikke et personligt indlæg, men en påmindelse om, hvad der står på spil, hvis faglige institutioner svigter deres ansvar for sandhed, ærlighed og gennemsigtighed.

Efterspil: Anmelderens reaktion

> “Hos VIA University College lægger vi stor vægt på, at vi skal behandle hinanden med respekt og ordentlighed. Vi finder chikane, mobning, vold og diskrimination og alle andre former for krænkelser helt uacceptabelt” (VIA University College, https://www.via.dk/om-via/kontaktved-kraenkende-adfaerd)

Det følgende afsnit beskriver anmelderens adfærd efter afvisningen af replikken og den reaktion, jeg modtog fra anmelderen efter offentliggørelsen af første udgave af dette skrift. Formålet er ikke at gøre gengæld, men at dokumentere den måde, hvorpå saglig, dokumenteret faglig kritik blev mødt. Afsnittet tjener som en del af den samlede redegørelse og belyser den institutionelle og menneskelige dynamik, der opstår, når saglige spørgsmål og dokumentation konfronterer magt og selvforståelse.

Adfærd efter afvisningen af replikken

Efter at fejlene var blevet dokumenteret, og den ansvarshavende redaktør havde afvist min replik, valgte anmelderen i august 2025 at genudgive sin oprindelige anmeldelse uændret – på trods af de påviste fejl og de gentagne henvendelser til tidsskriftet. Det betyder i praksis, at fejlene bliver gentaget og fastholdt, uden at der bliver taget stilling til dem.

Denne beslutning taler for sig selv. Den rejser spørgsmål om faglig integritet, etisk dømmekraft og ansvarlig omgang med det videnskabelige format.

Reaktion på skriftet med replikken

Min sag hviler på ét principielt punkt: Når en anmelder refererer forkert, fejllæser eksplicitte formuleringer og tilskriver forfatteren påstande, der ikke står i teksten, er det legitimt – ja nødvendigt – at korrigere det.

Efter offentliggørelsen af første udgave af dette skrift modtog jeg den 20. oktober 2025 en e-mail fra anmelderen, som i både tone og indhold fremstod hånlig, aggressiv og uden faglige argumenter. Mailen var vedhæftet et dokument og indeholdt en direkte besked til mig om at “stikke piben ind”.

Udsagnet taler for sig selv. Det er ikke en professionel måde at reagere på, men fremstår som en nedladende og magtmarkerende lukning af kritikken, der hverken forholder sig til substansen eller til de dokumenterede forhold, sagen omhandler. Det siger noget væsentligt om den institutionelle kultur, når saglige spørgsmål og dokumentation ikke bliver besvaret med argumenter, men med kommanderende og nedgørende ytringer.

Den vedhæftede duplik er i teknisk forstand primært en polemisk tekst, der er uden reel dokumentation og fuld af retoriske og personangribende afledninger. Duplikken forholder sig ikke sagligt til de dokumenterede fejl, men bygger på ad hominem og flytter fokus til min person, skrivestil og faglige position. Anmelderen bruger hånlige formuleringer ved at omtale mig nedgørende med vendinger som “blæser med mel i munden”, “tvivlsom ret”, “groft”, “vildt rundt om sig”.

Mailens tone er ikke saglig, hvilket fremgår af ordvalg, tone og fraværet af dokumentation. Ingen af de påviste fejl bliver konkret imødegået med kildehenvisninger, dokumentation eller systematiske rettelser. I stedet afviser anmelderen blot mine argumenter med ord som “nonsens”, “sniksnak”, “fri fantasi”, “formasteligt”, hvilket er retorik og affekt, ikke faglighed. En sådan tone hører ikke hjemme i et

videnskabeligt tidsskrift og viser, at der ikke er tale om et sagligt indlæg, men om et forsvar for en uholdbar position.

Anmelderen nævner samtidig en masse akademiske navne og fortsætter dermed med at læse *Visdommens rum* som en forskningsafhandling, hvormed han igen forbigår bogens karakter og ærinde. Han anvender de samme akademiske briller, som førte til fejlene i anmeldelsen, og selvom han henviser til forskningslitteratur, gør han det udelukkende som navnereferencer. Anmelderen bruger således de akademiske navne retorisk ved at påberåbe sig dem som autoriteter, men uden at vise, hvordan de konkret underbygger hans egne påstande eller tilbageviser de dokumenterede fejl.

Anmelderen indleder samtidig sin duplik med at anføre, at jeg skulle have begået citatfusk i en passage, hvor jeg anvender helt almindelige og fuldt korrekt markerede udeladelsestegn ([…]) til at gengive et udsnit af hans egen sætning. Det er helt legitim praksis i enhver juridisk og akademisk tekst, og udeladelsen ændrer hverken meningen i den pågældende sætning eller substansen i min redegørelse. Det centrale i min redegørelse for fejl i anmeldelsen er, at anmelderen måler en ikkeakademisk bog med akademiske standarder, og intet i hans duplik imødegår eller tilbageviser dette forhold. Til gengæld fungerer den grundløse, men alvorlige påstand om citatfusk, som en afledningsmanøvre. Den er blot ét eksempel på den forvanskning af sagens faktiske forhold, som viser, hvordan anmelderen flytter opmærksomheden væk fra substansen. Generelt bekræfter duplikken den form, som også kendetegnede selve anmeldelsen: en retorisk strategi, der ikke forholder sig til det reelle indhold, men fordrejer fakta og miskrediterer mit arbejde og min person.

Tilbage står, at anmelderen ikke retter nogen af de 23 urigtigheder og misvisende fremstillinger, jeg påviser i redegørelsen, og dermed ikke har tilbagevist én eneste af fejlene – heller ikke delvist. Han erkender samtidig, at anmeldelsen kunne have været mere fyldestgørende. I en akademisk eller juridisk sammenhæng ville en sådan duplik ikke kunne godtages. Den mangler systematisk dokumentation, konkrete henvisninger og begrundelser – præcis det, min redegørelse bygger på. På den baggrund fremstår duplikken som en tekst, der går efter min person i stedet for at forholde sig reelt til de dokumenterede fejl og det faglige ansvar, der følger med dem. Min redegørelse for samtlige fejl i anmeldelsen står dermed ved magt og bekræfter, at fejl i et så stort og omfattende omfang ikke burde optræde i et videnskabeligt tidsskrift, men burde korrigeres.

Duplikken giver anledning til spørgsmål om, hvorvidt grundlæggende normer for forskningsetik er blevet respekteret. Den indeholder nedsættende omtale, retoriske angreb og undvigelse af ansvar for dokumenterede fejl. Dette rejser spørgsmål om, hvorvidt de krav til redelighed og respekt, der bør gælde for en lektor og faglig bedømmer i et videnskabeligt tidsskrift, er blevet overholdt.

Samtidig blev duplikken sendt som en vedhæftning til den omtalte e-mail, der fremstår som overdrivelser, bebrejdelser, nedgørelse og sarkasme rettet mod mig personligt. Jeg valgte ikke at svare på denne mail. Med sådanne reaktioner ophører den faglige samtale, fordi kritikken ikke bliver mødt med saglige argumenter, men med positionering og markeringer. Ifølge VIA University Colleges egne retningslinjer har medarbejderne et ansvar for at forebygge krænkende adfærd, som blandt andet omfatter sårende bemærkninger, latterliggørelse og krænkende skriftlige meddelelser (VIA University

College, 2021). Både den omtalte e-mail og duplik giver anledning til spørgsmål om, hvorvidt institutionens egne retningslinjer er blevet overholdt her.

Jeg nævner alene dette for at tydeliggøre et mønster: Når en fagperson, der bliver kritiseret for faktuelle fejl og misvisende fremstillinger, undlader at svare på substansen og i stedet falder over kritikeren, bekræfter det netop den mangel på faglig ansvarlighed, sagen handler om.

Sammenfatning og principiel vurdering

> "*The power of the powerless is the power to live in truth*"
>
> — Václav Havel, 1985(1978)

Dette skrift dokumenterer et alvorligt og principielt problem i forskningsverdenen: Hvordan en veldokumenteret kritik af en fejlbehæftet anmeldelse i et videnskabeligt tidsskrift blev mødt med tavshed, afvisning og undvigelse – i stedet for redaktionelt ansvar. På trods af at anmeldelsen indeholdt mindst 30 fejl, heraf 23 dokumenterede væsentlige faktuelle fejl og misvisende fremstillinger, nægtede den ansvarshavende redaktør for *Tidsskrift for Professionsstudier* at tage stilling eller korrigere fejlene.

Med udgangspunkt i sagen om anmeldelsen af bogen *Visdommens rum* belyser skriftet de systemiske mekanismer, der underminerer gennemsigtighed og faglighed, når kritik ikke bliver behandlet sagligt. Det her handler ikke om debat, men om at vise, hvordan tavshed og formelle afvisninger kan blive brugt til at undgå ansvar – også selv om der er tale om dokumenterede fejl.

Skriftet rejser væsentlige spørgsmål om etik, jura og forskningspraksis og dokumenterer, hvordan redaktionen på *Tidsskrift for Professionsstudier* både kan have tilsidesat *Den danske kodeks for integritet i forskning*, COPE's redaktionelle retningslinjer og juridiske forpligtelser. Skriftet bliver ledsaget af den replik, der blev afvist af redaktionen, samt bilag med den dokumentation, som blev offentliggjort, for de konkrete fejl i anmeldelsen.

Dette er ikke bare en individuel beretning – det er et kald til refleksion over, hvordan akademiske miljøer bør reagere, når der bliver dokumenteret fejl i videnskabelige publikationer. Hvis der ikke kan rettes op på fejlbehæftede og misvisende fremstillinger i videnskabelige sammenhænge, mister forskningen sin troværdighed. I en tid, hvor samfundet har brug for at kunne stole på forskning og videnskab, er det uacceptabelt, at vildledninger får lov at blive stående uanfægtede, mens sandheden bliver fortiet.

Det, som er alvorligt i denne sag, er ikke kun, at anmeldelsen indeholder fejl, men at fejlene er blevet fastholdt og endda genudgivet, også efter at de er blevet dokumenteret. Dermed fremstår det ikke længere som uopmærksomhed eller sjusk, men som et mønster, hvor man forsvarer sin status og position frem for at forholde sig til dokumenterede forhold. Når fejl bliver fastholdt gennem tavshed, afvisning og gentagelse, vidner det om en kultur, hvor magt vejer tungere end hensynet til redelighed.

At anmelderen vælger at reagere aggressivt og nedgørende – med overdrivelser, bebrejdelser, hån og sarkasme – på en måde, der opleves som intimiderende, og afviser kritikken uden at imødegå dokumentationen, rejser spørgsmål om etisk dømmekraft, integritet og ansvarlighed. Hvis man, i stedet for at forholde sig til dokumenterede fejl, opsøger og angriber personen bag på e-mail, ophører fagligheden. Det bliver ikke længere et forsvar for substans, da handlingen fungerer som undertrykkelse med magt.

Hvis nogen skulle forsøge at sætte en kritiker "på plads" som den, der skal tie, når autoriteten taler, ville de miste deres intellektuelle og menneskelige troværdighed. Såfremt nogen i en faglig sammenhæng tyer til forvrængninger eller angreb i stedet for saglige argumenter over for en redegørelse, der holder sig til fakta, undergraver de den professionelle etik, som både burde beskytte forfattere, læsere og fagligheden.

Samlet set efterlader forløbet mig som den eneste part, der har valgt at håndtere sagen åbent, dokumenteret og med henvisning til faktiske forhold. I den forstand er det mit håb, at min fremgangsmåde kan tjene som et eksempel på, hvordan påpegning af fejl i et fagligt miljø kan håndteres i overensstemmelse med almindelige etiske principper.

Mulige indvendinger

Nogle vil måske fokusere på at kritisere dette skrift for længden, tonen eller formen. Det ændrer ikke substansen: Jeg har dokumenteret 23 væsentlige fejl i en offentliggjort anmeldelse, og tidsskriftet har nægtet at rette dem.

Andre vil måske påstå, at sagen blot handler om meningsforskelle, fortolkninger eller faglig uenighed. Det ville være et forsøg på at skjule dokumenterede urigtigheder bag retorik. Alle sådanne strategier har ét til fælles: de undviger substansen og flytter fokus væk fra det konkrete og dokumenterede.

Endelig kan man forsøge at reducere indholdet af mit skrift til mine personlige motiver eller afvise det med henvisning til formalia og redaktionelle rammer. Men dokumentationen ligger frit fremme og kan efterprøves af enhver: 23 væsentlige fejl er påvist og ikke rettet.

Det principielle fremstår klart – når man lader dokumenterede fejl i en offentliggjort anmeldelse blive stående, svigter man det ansvar, som følger med faglig formidling, og man underminerer videnskabens og forskningens troværdighed.

Efterskrift: Generel refleksion

> *"You do not become a ''dissident'' just because you decide one day to take up this most unusual career. You are thrown into it by your personal sense of responsibility, combined with a complex set of external circumstances. You are cast out of the existing structures and placed in a position*

of conflict with them. It begins as an attempt to do your work well, and ends with being branded an enemy of society […] The dissident does not operate in the realm of genuine power at all. He is not seeking power. His aim is not to reform the system but to live within the truth, as an attempt to reaffirm the human dimension of life and to show that living within the lie is not the only way possible".

— Václav Havel, 1978/1985

Dette skrift har stillet magten til ansvar ved at holde sig til fakta og måle systemet på den etik, det selv foregiver at følge. Reaktionerne fra anmelderen, den ansvarshavende redaktør og formanden for Udvalget for Ansvarlig Forskningspraksis — herunder tavshed og manglende substantielt svar — giver indtryk af, at sagen ikke handler om at forsvare etik og sandhed, men om at fastholde status og kontrol. Forløbet indikerer, at der er et misforhold mellem VIA University Colleges officielle etiske retningslinjer og den faktiske praksis hos de involverede repræsentanter.

Det er generelt velkendt, at et systems magt kan misbruges, mens udøverne selv føler sig retfærdige[2]. Hvis et system bygger sin autoritet på en forestilling om, at det repræsenterer sandhed og etik, kan enhver, der påviser det modsatte, blive en trussel mod hele konstruktionen – ikke kun mod et enkelt menneske. En indrømmelse af fejl kan rive masken af og afsløre, at fundamentet ikke er urokkeligt. Derfor vender systemerne sig ofte mod dem, der peger på bristerne, så forestillingen om orden og redelighed kan opretholdes.

Men i tilfælde af at selv fakta og redelighed reelt ikke betyder noget, hvad betyder så noget?

Sandheden findes stadig.

Om anmeldelsen og reaktionen på kritikken

Det, der i sin form fremstår som en fejlbehæftet anmeldelse og et efterfølgende angreb, dækker over et mere grundlæggende mønster.

Anmeldelsen har ikke blot misforstået bogens sigte. Som det fremgår af den dokumenterede redegørelse, forvansker anmeldelsen både bogen faktuelt, metodisk og begrebsligt: centrale pointer gengives fejlagtigt, citater løsrives fra deres sammenhæng, væsentlige afsnit udelades, og der tilskrives udsagn og konklusioner, som ikke står i bogen (bilag 2). Dermed bliver læseren ikke præsenteret for bogen, som den faktisk er, men for en konstrueret karikatur.

Anmelderen reagerer således ikke blot på min tekst, men på det, min tilgang repræsenterer: et brud med den akademiske kontrol over, hvad der kan betragtes som gyldig viden. Anmelderen taler ud fra konventionel akademiske viden – mens jeg stiller spørgsmålstegn ved de etablerede fortællinger og søger indsigt i en levende visdom, hvor tanke, erfaring, ånd og praksis smelter sammen.

[2] Her beskrives et generelt mønster i institutioner, ikke en juridisk konstatering om den konkrete sag.

Hvis en saglig og dokumenteret redegørelse for fejl i en anmeldelse bliver mødt med kritik af personen bag den, giver det ikke indtryk af styrke. Det fremstår som et forsvar af ens egen position – den position, hvor man som en del af institutionen bestemmer, hvad der kan tælle som viden, hvad der må kaldes fagligt gyldigt, hvilke stemmer der får lov at være legitime, hvilke perspektiver der må udfordre feltet, og hvem der må tale med autoritet.

Jeg har ikke bestridt anmelderens ret til at have en mening, men dokumenteret væsentlige fejl, som burde have været rettet. Hans reaktion på denne dokumentation bekræfter desværre den pointe, som hele sagen afslører: Hvis man påviser urigtigheder og udfordrer systemets selvforståelse, bliver man almindeligvis ikke mødt med argumenter, men med modstand og magtanvendelse.

Hvis nogen flytter fokus fra de konkrete fejl til den person, der peger på dem, sker der noget genkendeligt. Man undgår sagen. Man beskytter sin autoritet og facade. Det er en kendt mekanisme i akademiske miljøer, når kritik rammer noget ubehageligt: man forskyder debatten fra indhold til tone, fra fejl til form, fra ansvar til prestige. Men den slags manøvrer løser intet — de bekræfter blot, hvor vanskeligt det er for systemet at tåle at blive korrigeret.

Jeg har ikke ønsket at føre en personlig strid, men at påpege en strukturel svaghed i den faglige kultur: Når en dokumenteret redegørelse for fejl bliver mødt med tavshed eller angreb på den, der fremlægger den, svigter man den faglige etik, som burde beskytte både kritikeren, forfatteren og læseren.

Institutionel forsvarsdynamik

Anmelderen har ikke kunnet tilbagevise en eneste af de 23 dokumenterede, væsentlige fejl i sin anmeldelse, og har ikke kunnet fremlægge nogen faglig begrundelse for sin læsning af bogen som en akademisk afhandling. I stedet reagerede han med affekt, fremsatte krænkende bemærkninger og markerede autoritet.

Den måde, anmelderen har reageret på de dokumenterede fejl, fremstår ikke som et fagligt svar, men som en retorisk afværgereaktion. Frem for at forholde sig til substansen bliver kritikken mødt med nedgørelse, nedtoning og forskydning af fokus. Reaktionen indikerer, at beskyttelsen af status og autoritet kan blive vigtigere end faglig integritet, når kritikken rammer for tæt.

I faglige miljøer, hvor man måske i lang tid har levet af at fremstå intellektuelt overlegne – som dem, der vurderer, korrigerer og definerer andres fejl – kan det generelt ofte blive svært ved selv at stå for tur. Det er velkendt, at autoriteter kan reagere defensivt, når de selv bliver undersøgt med samme blik, som de udsætter andre for.

Redaktionens håndtering af sagen giver indtryk af det samme mønster – blot på et andet plan. Hvis en institution bliver udfordret af dokumenteret kritik, flyttes fokus fra sagen til den, der påpeger fejlen. Det er en velkendt mekanisme: når sandheden bliver ubehagelig, gør man kritikeren til problemet. Det er

sådan, man bevarer kontrol – ikke gennem argumenter, men gennem tavshed, kulde og mistænkeliggørelse.

I mange systemer og faglige miljøer ser man situationer, hvor en saglig redegørelse i praksis bliver mødt med forsøg at lukke munden på kritikeren. Sådanne reaktioner udspringer sjældent af sagen selv, men af den mekanisme, der opstår, når sandheden bliver oplevet som en trussel. Autoriteter, som bliver ramt på deres forståelse af dem selv som de objektive og redelige, kan føle sig udfordrede og reagere defensivt, fordi sandheden rammer noget, de ikke kan rumme. Hvis en videnskabelig redaktion gør det samme og reagerer med tavshed eller ansvarsfravigelse, viser det, hvordan magtens forsvarsdynamik fungerer på institutionsniveau – hvor forsvaret for positionen kan blive vigtigere end ansvaret for sandheden og fagligheden.

For de, som lever af at vurdere og korrigere andre, kan heller ikke tåle at se dem selv i øjnene. Spejlet ville vise det, de skjuler: usikkerheden bag masken af autoritet.

Dette er magtens forsvarsdynamik i miniatureformat: man forsvarer sig ikke med åben vold, men ofte med en kombination af ansvarsfravigelse, fordrejning og subtile angreb, hvor tavshed og ord bliver våben. I det spil bliver sandheden ikke blot afvist, men forvrænget og gjort usynlig. De, der taler ned til andre eller undviger ansvar, gør det ofte for at beskytte deres egen illusion om overlegenhed, fordi sandheden ville ryste fundamentet.

At gennemskue magtens ritualer

Sagen handler i sidste ende ikke om en enkelt anmeldelse, men om et akademisk ritual, der skal bevare en bestemt orden.

Når en anmelder i en mail, der fremstår aggressiv og nedgørende, vender kritik af sine egne fejl til "forfølgelse" og fremstiller en efterprøvning af sit arbejde som "monomani", viser det, hvordan magten kan beskytte sig selv gennem forskydninger, sproglige fordrejninger og patologisering.

Mønstret er kendt: Først bliver man misforstået, så latterliggjort – og til sidst stemplet som én, der forstyrrer freden. Men det, der egentlig bliver forstyrret, er illusionen om institutionens neutralitet. Den, der kræver ansvarlighed og dokumentation, bliver derfor gjort til problemet. Sådan fungerer magt, når den ikke længere tjener sandheden, men sin egen facade og systemets selvopretholdelse.

Når et menneske bliver ved med at insistere på klarhed i et miljø, hvor harmoni, overfladisk samarbejde og evnen til at holde tand for tunge er de højeste dyder, virker det uundgåeligt "forstyrrende". Det er et systemisk spejl: de oplever ikke dette menneske som forstyrret, fordi vedkommende er det, men fordi han eller hun forstyrrer deres fred med virkeligheden.

Jeg skriver ikke alt dette for at få medhold, men for at vise, hvordan dette sker: hvordan et menneske, der insisterer på klarhed, kan blive gjort til den forstyrrende og mødt med forstødelse og undertrykkelse – blot fordi han taler uden for det etablerede systems rammer og nægter at tie om fordrejninger af sandheden.

I de kredse, hvor tavshed og tilpasning er normen, vil magten altid hylde den, som "redder facaden". Men det er ikke en heltedåd at dække over uret – det er systemets selvopholdelse. De kan måske se ham som en, der "afværgede konflikt", men det skyldes ikke styrke eller moralsk overlegenhed – det skyldes frygt for at stå i sandhedens lys.

På længere sigt ændrer det sig. For dem, der ser dybere, er det tydeligt, at den, som undertrykker sandheden, ikke redder noget – han udskyder blot det uundgåelige. Sandheden har ingen hast, men den forsvinder heller aldrig.

Grænserne for den etablerede forståelsesramme

Mere grundlæggende peger sagen på et mønster, der har været kendt længe. Når en tekst udfordrer den etablerede forståelsesramme, bliver den sjældent læst på sine egne præmisser. Den bliver ofte målt med de mål, den netop forsøger at overskride.

Sådan gik det også her. Bogen er skrevet fra en dybde-erfaret virkelighed, som man ikke kan få adgang til gennem en akademisk metode, analyse eller begrebsliggørelse. Den taler fra visionære indsigter, mystiske erfaringer, indre dødsprocesser, indvielsesforløb og transformation, som bygger på en dybere bevidsthed end en rent intellektuel tilgang kan indfange. Det er sådan mystiske tekster har beskrevet sig selv i tusinder af år.

Anmelderen læste imidlertid ikke bogen fra det bevidsthedsniveau, den taler fra – den dybere erfaring og indsigt – men forsøgte at indordne den i et akademisk system, som ikke kan rumme dens anliggende. I stedet for at se, hvad teksten faktisk gør, vurderede han, hvad han mente, den *burde* gøre – ud fra en målestok, som bogen bevidst bryder med i både form og hensigt.

Anmelderens tone, som kan læses flere steder i bilaget, giver indtryk af et behov for at devaluere – ikke af engagement i stoffet. Det fremstår som en defensiv reaktion, hvor teksten ikke bliver mødt åbent. Bogen udfordrede hans forståelsesramme og beskrev en erfaret virkelighed, som anmeldelsen ikke havde adgang til.

At der kan opstå så mange fejl, fordrejninger og undladelser i en forholdsvis kortfattet læsning, kan ofte pege på en forsvarsreaktion. Hvis noget opleves som en udfordring af det grundlag, mennesker bygger deres identitet på, kan objektivitet blive vanskelig. De ser ikke længere for at forstå, men for at genvinde kontrol. Det, der ikke passer ind i deres billede af verden, må gøres forkert – så de kan bevare billedet. Sådan fungerer beskyttelsen af selvbilledet – hos enkeltmennesker såvel som i systemer.

Jeg skrev noget, der rakte ud over det, mange mennesker kender og kan kontrollere. Når en tekst udspringer af dyb åndelig erfaring, bryder den med de systemer, der lever af at holde virkeligheden inden for kendte rammer. *Visdommens rum* var ikke skrevet til den akademiske verden og taler fra en virkelighed, der ligger uden for de tankesystemer, som akademiet bygger sin forståelse af verden på. For nogle kan en sådan bog virke truende, fordi den udfordrer den måde, de tænker, tror og forstår virkeligheden på.

I det omfang et system bygger sin selvforståelse på kontrol, reagerer det sjældent med nysgerrighed, når det bliver udfordret. Det reagerer ofte med angreb eller forsvar – eller begge dele. I stedet for at åbne sig for noget, der rækker ud over det kendte, søger det at bevare magten over, hvad virkeligheden må betyde. Sagen handler derfor også om en kulturreaktion: et system, der ikke kan rumme noget, det ikke kan definere. Og derfor marginaliserer det den stemme, der taler uden for rammerne – for at beskytte sit billede af sig selv.

Det viser sig i fordrejningen og tavsheden – i fraværet af reel samtale og i den måde, ansvar bliver skubbet væk, indtil ingen længere står til ansvar. Sådan har det altid været. Mennesker, der peger ud over den fremherskende tankegang og viser sprækkerne i det etablerede system, er igennem historien ofte blevet mødt med foragt eller latterliggørelse. Tavsheden og ekskluderingen beskytter det etablerede institutioner mod den form for visdom, som ikke kan kontrolleres af deres egne begreber.

Når man står midt i et sådant stormvejr af misforståelser, forhånelser og undvigelser, virker det, som om sandheden forsvinder. Men sandhedens vej er sjældent øjeblikkelig. Den bevæger sig langsomt, gennem modstand, tavshed og tid.

Og netop dér ligger det egentlige spørgsmål: Det handler ikke om uenighed i ord, men om noget langt dybere – en kamp om, hvad der overhovedet kan tælle som sandhed.

Tavshedens magt

Da den ansvarshavende redaktør blev præsenteret for fejlene i anmeldelsen, kunne han enkelt have sagt: “Dette er alvorligt. Vi må undersøge og rette det”. I stedet blev facaden beskyttet frem for sandheden – og dermed blev han en del af blindheden.

I dansk akademia findes der en udbredt kultur af konfliktundgåelse og tavshed. Man taler ofte om kritisk refleksion og akademisk frihed, men i praksis er det kun få, der vover at stille spørgsmål ved egne institutioner, redaktioner eller kolleger. Det skyldes sjældent uærlighed, men at systemet belønner tilpasning og kollegial loyalitet frem for åben konfrontation med fejl og magtstrukturer. Når kritik bliver opfattet som illoyalitet, bliver tavsheden en måde at overleve på – men også en måde, hvorpå sandheden går tabt. Normen i akademiske miljøer er, at man accepterer uret, tier, trækker sig og opgiver sagen.

Jeg har derimod skrevet og dokumenteret så nøgternt og præcist som muligt – og det har jeg ikke for at vinde, men for at efterlade et spor af redelighed. Dette skrift er ikke henvendt til anmelderen, redaktionen eller institutionen, men til dem, der vil forstå, hvordan faglighed, etik og ansvar kommer under pres, når fejl ikke bliver erkendt og i stedet bliver besvaret med tavshed, undvigelse og angreb.

Sådan tegner der sig ikke et billede af en faglig uenighed, men af et system, der reagerer med forsvar og fordrejning, når noget, der faktisk er rigtigt, falder uden for dets rammer. Det, som i dag bliver mødt med tavshed eller foragt, kan med tiden blive forstået som nødvendigt. Hvis ikke nu, så senere, vil det stå klart, hvad der fandt sted – ikke som et personligt opgør, men som et vidnesbyrd om, hvordan sandheden bliver forvrænget, hvis prestigen vejer tungere end ansvaret.

Jeg skriver for det tidspunkt – for dem, der en dag vil se, at tavsheden ikke udsletter sandheden, men blot udsætter den.

Afslutning

Magten reagerer med forsvar, når den bliver konfronteret med sandhed. Sandheden taber ofte den første omgang. Men magten taber altid den sidste.

Mange vil hellere tro på institutioner end på individer. Det skyldes ikke, at institutionen har ret, men at den føles tryggere. Folk vægter ofte komfort over integritet, og de venter på, at andre tager stilling. De vil ikke stå ved siden af den, der siger sandheden.

I begyndelsen tror man på titlerne, stillingerne og systemets sprog. Til sidst tror man på den, som bliver stående, den der holder linjen, den som lader sandheden tale uden at give efter.

Dette skrift er ikke et forsvarsskrift, og jeg har ikke skrevet det for at få accept, bifald eller medhold fra systemet. Det er skrevet for at dokumentere for eftertiden – for dem, som på et senere tidspunkt kan få brug for et vidnesbyrd om, hvordan sandheden ser ud, når den står alene. Sagen har afsløret et gab mellem ord og virkelighed, mellem etik som teori og etik som handling – i et system, der ikke giver indtryk af at kende forskel på magt og sandhed eller af at følge sin egen etik i praksis.

Dybest set handlede det ikke kun om en bog, men om hvordan visdom bliver behandlet, når den ikke adlyder formatet. Hele denne sag er i sidste ende et vidnesbyrd om kampen mod dyb visdom. Historien viser, at de systemer, der lever af magt og orden, bekæmper dyb visdom. Systemerne beskytter sig selv, mennesker søger tryghed, men sandheden kræver en anden vej.

Kampen mod visdom er systemisk, men den egentlige opgave er ikke at besejre systemet og magten. Den er at leve i sandhed – også når sandheden står alene. Det er dér, friheden ligger — ikke i opposition, men i autenticitet. At leve i sandhed er ikke en kamp for at vinde, men en måde at bevare menneskets værdighed på, når systemet mister sin. For sandheden tilhører ikke systemet, men samvittigheden.

Et dokumenteret vidnesbyrd om faglig etik, magt og ansvar – skrevet i sandhedens tjeneste. Anders

Dræby, december 2025

Bilag 1: Opsummering af fejlinformationer i anmeldelsen af *Visdommens rum*

Jeg sætter pris på, at folk læser mine bøger og værdsætter konstruktiv kritik, da det giver mulighed for læring og forbedring. Desværre er Johannes Adamsens anmeldelse af *Visdommens rum* i *Tidsskrift for Professionsstudier* gennemgående præget af fejl og misvisende fremstillinger af bogens målgruppe, karakter, budskab, grundlag og tilgang. Jeg mener, det er nødvendigt at rette sagligt og redeligt op på nogle af de mest centrale fejlinformationer. Dette er ikke en personlig kritik af Adamsen, men handler udelukkende om at give et mere retvisende billede af bogen.

Målgruppe

Adamsen har tilsyneladende læst bogen som en lærebog eller fagbog rettet mod studerende, undervisere eller forskere, hvilket ikke har været min intention. Jeg henvender mig til mennesker, der kender til at have en åndelig længsel og er klar til at søge en dybere mening med livet. Bogen udspringer af min egen åndelige rejse, som jeg forklarer i forordet, hvor jeg beskriver, hvordan jeg forlod den akademiske verden for at arbejde med visdom, der ikke kan forstås gennem konventionel videnskab og filosofi. Jeg skriver ingen steder, at bogen er beregnet t il brug i uddannelsessystemet eller som et bidrag til faglig diskussion. Den indeholder slet ingen af de elementer, der kendetegner en lære- eller fagbog, såsom teoriafsnit og en struktureret, systematisk og målrettet gennemgang af et fagligt emne med henblik på at fremme læring og forståelse.

Karakter

Adamsen ser ud til at have læst *Visdommens rum* som en akademisk tekst, hvilket ikke er tilfældet. Bogen er ikke udformet som en videnskabelig afhandling, og jeg hævder heller ikke, at min hensigt er at præsentere en akademisk analyse eller historisk undersøgelse af visdom. Jeg gør det derimod klart i indledningen, at bogen er en åndelig rejseguide, der er designet til at hjælpe åndeligt søgende mennesker med at udforske livets dybere aspekter. Adamsens vurdering af *Visdommens rum* ud fra akademiske kriterier fører derfor til en fejlagtig bedømmelse af værket.

For eksempel kritiserer Adamsen mig for ikke at dedikere 30 sider til at diskutere den korrekte oversættelse af det oldegyptiske ord neter. Min hensigt med bogen er dog ikke at lave en akademisk begrebsanalyse, men at vejlede læseren til at kunne forstå og opleve det fænomen, som ordet repræsenterer inden for dyb visdomspraksis. Jeg indleder med at beskrive en af mine egne oplevelser af dette indre lys, som ikke kan ses med det blotte øje, og anviser en vej til, hvordan læseren selv kan opnå kontakt med det. At jeg kun kortfattet oversætter neter til "den skjulte guddom", er derfor helt i

tråd med bogens intention og passende i en esoterisk sammenhæng. I modsætning til hvad Adamsen hævder, skriver jeg heller ingen steder, at de egyptiske templer blev brugt til indvielser for almindelige mennesker, eller at de repræsenterer uorganiserede samfund eller er det samme som shamanisme. Dette er faktuelle fejl.

Budskab og grundlag

Adamsen påstår, at jeg er historieløs, afviser den vestlige kultur og ikke har styr på mine kilder, eftersom jeg ikke følger den konventionelle fortælling om den vestlige verdens udvikling. Dette er forkert. Jeg gør det tydeligt i indledningen, at bogen handler om at genoplive og modernisere en visdom, der er blevet undertrykt og stadig bliver overset. Formålet er ikke at forkaste den vestlige kultur, men at give åndeligt søgende mennesker en mulighed for at hele kulturens splittelse i dem selv ved at genopdage denne glemte visdom. De kilder, jeg har anført bagerst i bogen, understøtter faktisk min fremstilling af visdommen. Den eneste kilde, Adamsen nævner, er ikke på min litteraturliste, som han tilsyneladende ikke har læst.

For eksempel kritiserer Adamsen mig for at have skabt en forestilling om, at der er en forbindelse mellem forhistoriske hulemalerier og shamanistisk visdomspraksis. Denne forståelse understøttes faktisk af antropologen Michael Harner, religionsforskeren Mircea Eliade og arkæologerne Jean Clottes, David Lewis-Williams, Marion Dowd og Robert Hensey, som alle er opført på min litteraturliste. I modsætning til hvad Johannes Adamsen hævder, overser jeg heller ikke, at shamanen oprindeligt havde en social rolle, og jeg påstår ingen steder, at shamanisme altid foregår i huler. Dette er faktuelle fejl. Jeg skriver faktisk, at shamaner har fungeret som helbredere, og jeg har dedikeret et helt afsnit til at beskrive, hvordan shamanisme kan praktiseres som indre rejser uden at skulle ned i jorden.

Tilgang

Samtidig har Adamsen fået den opfattelse, at jeg betragter visdom som en eksistentiel erkendelsesvej, og at metoderne i min bog er eksistentiel terapi. Dette er faktuelle fejl. Misforståelsen synes at være opstået, fordi han på internettet har fundet frem til, at jeg på blandt andet tilbyder eksistentiel terapi som en del af min kliniske praksis. I *Visdommens rum* nævner jeg dog kun min baggrund som eksistentiel terapeut en enkelt gang for at fortælle, at det var nødvendigt at forlade denne forståelsesramme for at arbejde med bogens visdom. Jeg anvender ikke udtrykkene ”eksistentiel erkendelsesvej” eller ”eksistentiel terapi”, der er konventionel psykoterapeutisk samtalebehandling baseret på moderne eksistensfilosofi.

Visdommens rum bygger i stedet på førkristen åndelig visdom, der kræver, at man går ind i nogle dybere lag af bevidstheden, som går ud over det rationelle og ikke kan forstås rent intellektuelt. I myter beskrives disse processer ofte ved hjælp af symboler som opvågnen, død og genfødsel. Modsat hvad Adamsen hævder, er dette dog ikke kun symbolske processer, men meget virkelige og konkrete

oplevelser, der kan være langvarige og føles som at vågne op, dø og blive født igen i en vågen og levende tilstand. Derfor fremhæver jeg flere steder, at bogens veje og metoder handler om at udvikle bevidstheden og gennemgå en åndelig transformation, som forandrer ens måde at opfatte livet og være til på.

Praksis

I forlængelse heraf er det vigtigt at understrege, at *Visdommens rum* indeholder en omfattende erfaringsorienteret og praktisk dimension, som Adamsen overser i sin anmeldelse. Hvert kapitel indledes med et underafsnit om mine egne åndelige oplevelser og indeholder desuden to underafsnit om en åndelig vej og metode, som kræver direkte erfaring for at blive forstået og integreret. Disse åndelige veje og metoder, der omfatter dybdegående forandringsprocesser og bevidsthedsudvidende praksisser, er essentielle for bogens formål om at kunne fungere som en rejseguide til åndelig indsigt og transformation. Det er kun gennem disse veje og metoder, at læseren kan få oplevelsen af at forbinde sig med dybere aspekter af sig selv og livet.

Adamsens læser imidlertid *Visdommens rum* som en rent intellektuel tekst, hvilket afspejler en mangel på erfaring med åndelige veje og bevidsthedsudvidende metoder. Denne mangel kommer både til udtryk ved, at anmeldelsen forveksler bogen med konventionel psykoterapi og sammenblander dyb åndelig visdom med sokratisk visdom, der er baseret på dialog og rationel begrundelse. Anmeldelsen kommer slet ikke ind på bogens centrale tema omkring åndelig transformation, og viser ikke forståelse for, at dyb åndelig indsigt kræver dybe forandringer i et menneskes bevidsthed og væren. Dermed viser anmeldelsen sig at mangle erfaring med de åndelige praksisser og processer i bogen, hvilket afslører en mangel på forståelse for den åndelige visdom, som bogen omhandler.

Afrunding

Læsere kan have forskellige opfattelser af en bog, og nogle kan have forudfattede meninger eller forventninger, der ikke matcher det, *Visdommens rum* tilbyder. Bogen omhandler ikke al visdom, men fokuserer på en dyb åndelig visdom, der gennem historien er blevet praktiseret i lukkede kredse for at beskytte den mod forfølgelse og misforståelser. Det er således i sig selv en gammel visdom, at dybe åndelige indsigter ofte bliver fejlopfattet og kritiseret af dem, der ikke er fortrolige med dem. Jeg håber, at min præcisering af Adamsens misforståelser kan give læserne et mere retvisende billede af bogens indhold. Jeg opfordrer interesserede til at læse *Visdommens rum* med et åbent sind for de dybdegående åndelige perspektiver, som kan udfordre, men også berige ens forståelse af livet.

Bilag 2: Saglig redegørelse og dokumentation for de 23 væsentligste fejl anmeldelsen af *Visdommens rum*

Indledning

Anmeldelser spiller en vigtig rolle i den akademiske og litterære verden ved at give kvalificerede vurderinger af værker og bidrage til en nuanceret forståelse af deres indhold. En veludført anmeldelse bør bygge på en korrekt gengivelse af det værk, der vurderes, samt en saglig og velunderbygget argumentation. Opfylder en anmeldelse disse kriterier, kan konstruktiv kritik være lærerig for både læsere og forfattere.

Johannes Adamsens anmeldelse af *Visdommens rum* til *Tidsskrift for Professionsstudier* indeholder dog flere fejlinformationer og misvisende fremstillinger, der kan give læsere et urigtigt billede af bogen. Denne tekst har derfor til formål at belyse de væsentligste fejl i anmeldelsen og korrigere de misforståelser, de har skabt. Dette er ikke en kritik af anmelderen som person og formulerer ikke spørgsmålstegn ved hans motiver eller kompetencer. Formålet med belysningen er udelukkende at skabe klarhed for at sikre et mere retvisende billede af *Visdommens rum*.

Ved en grundig gennemgang har jeg fundet 30 dokumenterbare metodiske, faktuelle og konceptuelle fejl og misforståelser i anmeldelsen, der kan skabe et skævt og misvisende billede af bogen. Disse fejl spænder fra ukorrekte gengivelser af bogens budskab og centrale begreber til ubegrundede kritikpunkter, der bygger på misforståelser af bogens genre, målgruppe og formål. I det følgende vil jeg for overskuelighedens skyld alene fokusere på de 23 mest centrale af de 30 fejl.

Det er vigtigt at understrege, at denne redegørelse ikke handler om en akademisk debat, men om egentlige fejlinformationer og misvisende fremstillinger, der ikke blot er spørgsmål om fortolkning eller subjektive præferencer. Mens faglige uenigheder er en naturlig del af den akademiske debat, er det problematisk, når en anmeldelse fremsætter urigtige påstande eller anvender kriterier, der ikke er relevante for det værk, der vurderes. Fejlene i Johannes Adamsens anmeldelse omfatter faktuelle unøjagtigheder, metodiske problemer og konceptuelle misforståelser, hvilket adskiller dem fra faglige meningsforskelle.

Min redegørelse er hverken et forsøg på at afvise legitim kritik eller andre holdninger, men har udelukkende til formål at rette sagligt, redeligt og præcist op på fejl og misforståelser med henblik på at give et mere sandt og retfærdigt billede af min bog.

Fejlene omfatter metodiske, faktuelle og konceptuelle mangler, der påvirker vurderingen af bogen, skaber et skævt billede af dens intention og indhold og skader forfatterens omdømme. Gennemgangen søger at klarlægge, hvordan anmeldelsen forholder sig fejlagtigt til bogens genre, målgruppe og formål, og belyser konsekvenserne af fejlene. Sammenfattende viser dokumentationen, at anmeldelsen:

- Anvender irrelevante akademiske standarder til at vurdere en åndelig rejseguide.

- Indeholder faktuelle fejl, der forvrænger bogens budskab og intentioner.
- Anvender en forkert referenceramme, der negligerer bogens genre og målgruppe.

AFSNIT I: METODISKE FEJL

Adamsens anmeldelse af *Visdommens rum* indeholder metodiske fejl, der kan skabe et misvisende billede af bogen. Disse fejl opstår, fordi anmeldelsen vurderer værket ud fra akademiske standarder, der er irrelevante for bogens genre og formål som en rejseguide og åndelig inspirationskilde.

1. Misvisende vurdering af bogen ud fra akademiske standarter

Adamsen har tilsyneladende læst *Visdommens rum* som et akademisk værk, hvilket er en metodisk fejl. Han skriver eksplicit: ”Grunden til at tage Dræbys bog op her i tidsskriftet er ikke kun de akademiske kvalifikationer” (Adamsen 2023, s. 138). Gennem hele anmeldelsen evalueres bogen ud fra akademiske kriterier såsom kildekritik, metodologi, referencer og refleksion over kontekster. Flere steder fremhæver anmeldelsen manglen på akademisk stringens, som om bogen var en videnskabelig afhandling. Dette ses blandt andet i følgende kritikpunkt: ”Ingen referencer her” (Adamsen 2023, s. 139). Flere passager kritiserer bogens begrebsanvendelse, argumentation og kildebrug som om den var en videnskabelig afhandling og lægger op til en akademisk validering af om bogens metode og argumentation ”holder stik”, selv om bogen ikke påstår at være en videnskabelig undersøgelse (Adamsen 2023, p. 139 samt citat B-J, L).

Anmeldelsens vurdering er metodisk misvisende, da *Visdommens rum* hverken er en videnskabelig monografi eller en akademisk analyse. Bogen indeholder ingen af de elementer, der kendetegner en videnskabelig afhandling; den har ingen problemformulering, intet metodeafsnit, ingen systematisk teoretisk ramme, ingen akademiske referencer, ingen fagterminologi, intet formelt sprog og ingen formel argumentation. Det fremgår heller ikke i teksten, at der er tale om en akademisk analyse, historisk-videnskabelig dokumentation eller teoretisk diskussion af visdom. Bogen gør ingen krav på at fremstille videnskabelige fakta eller bidrage til en videnskabelig debat.

I stedet er bogen eksplicit en formidlende rejseguide, der inviterer læserne til en rejse gennem åndelig visdom. Den henvender sig til mennesker, der søger mening og åndelig dybde, og har som mål at inspirere og vejlede læserne til at integrere aspekter af tilværelsen, som bliver fortrængt i den moderne kultur. Bogens inkluderer forfatterens subjektive oplevelser, og dens erklærede hensigt er at inspirere til åndelig indsigt, heling og transformation – ikke at levere en akademisk forståelse:

> *”Fra barnsben har vi tillært os en masse overbevisninger, værdier og væremåder, der hjælper os med at passe ind i verden. Den videre refleksion efterstræber vi materiel fremgang og belønninger, der giver os en umiddelbar lykkerus. Men før eller siden rammes mange af os også af en længsel efter noget større. Efter mening og et ægte tilhørsforhold […] hjælper de fire visdomstraditioner dig til at gennemgå en åndelig transformation for at blive den, du er bag alt*

det tillærte. Du får en dybere bevidsthed om at du har en sjæl og en sand natur, der blot venter på at blive forløst" (Citat 1, Dræby 2023, bagsidetekst)"

"Vi bærer vores forfædres erfaringsverden med os i dybet af vores bevidsthed, og at vende tilbage til rødderne handler hverken om at leve som dengang eller fortrænge arven fra videnskaben og kirken. Men ved at genoplive og forny de oprindelige visdomstraditioner, så de er relevante i dag, kan vi hele kulturens splittelse og integrere det undertrykte i vores moderne liv. Vi kan bedst selv mærke, hvad vi længes mest efter, og bogen er en rejseguide, der tager afsæt i fire af de vigtigste visdomstraditioner, som hver kan sætte os i særlig kontakt med en af de fortrænge sider af tilværelsen" (Citat 2, Dræby 2023, omslagsflap)

Forordet understreger, at bogen bevidst ikke er en akademisk tekst, men bygger på min egen personlige søgen efter en dybere forståelse af visdom, som ikke kan forstås inden for traditionelle videnskabelige og filosofiske rammer. Jeg betoner, at denne tilgang krævede en afsked med universitetsverdenen og den viden, jeg havde lært på mine akademiske uddannelser:

"Det begyndte med nysgerrighed og så idehistorie, filosofi, psykologi og psykoterapi, der åbnede døre og gav mig et åbent sind – men som skulle vise sig bare at være forberedelse. Jeg måtte kaste stigen bort, da jeg var kravlet op ad trinnene, for på det tidspunkt lærte jeg at få adgang til en dybere form for forståelse, der lå uden for min almindelige bevidsthed" (Citat 3, Dræby 2023, s. 10)

"Intet af den filosofi og videnskab, jeg kendte til, kunne forklare mit særprægede syn […] Det var på tide at gå ud af "skolen" ved at forlade universitetsverdenen og de opfattelser af tilværelsen, jeg havde tillært mig gennem mine uddannelser" (Citat 4, Dræby 2023, s. 11)

Anmeldelsen burde tage udgangspunkt i, hvad bogen reelt præsenterer i stedet for at fokusere på min uddannelse, der er angivet på bogens bagside for at oplyse om min baggrund, men ikke er central for bogens funktion. *Visdommens rum* skal vurderes som en åndelig rejseguide og inspirationskilde, der appellerer til en læsergruppe med en åndelig længsel, og ikke dømmes efter akademiske standarder, som er irrelevante for dens formål og genre. Anmeldelsen har ikke været fair i sin vurdering af værket, men har anvendt uhensigtsmæssige og irrelevante kriterier, der giver en misrepræsentation af bogen.

2. Misrepræsentation af bogens målgruppe og formål

Adamsen skriver, at grunden til at tage bogen op også er, at han vil vurdere bogen ud fra dens relevans for "diverse professionsuddannelser" (Adamsen 2023, p. 138). Dette giver indtryk af, at bogen forsøger at fungere som en lære- eller fagbog, hvilket er forkert. Bogen indeholder imidlertid hverken læringsmål, systematisk formidling af viden, teori, fagtermer eller andre elementer, der kendetegner en lære- eller fagbog. Det har ikke været min hensigt at skrive en lære- eller fagbog, og jeg anfører intet sted, at bogen er henvendt til hverken uddannelsessystemet eller en faglig sammenhæng. Desuden nævnes professionsområdet slet ikke i bogen, og min målgruppe er ikke studerende, undervisere eller forskere

men folk, der kender til at have en åndelig længsel og er interesserede i gennemgå en åndelig transformation og finde dybere mening (Citat 1+2)

Adamsens rammesætning overser bogens reelle formål og kan vildlede læserne til at tro, at den er skrevet med en akademisk eller faglig målgruppe i tankerne. Dette skaber en unødvendig skæv vurdering af værkets intentioner. Denne fejllæsning kan få læserne til at forvente noget helt andet end bogens egentlige formål, hvilket undergraver dens budskab.

3. Uretmæssig sammenligning med akademiske værker

Anmeldelsen sammenligner *Visdommens rum* med akademiske værker og kritiserer den ud fra metodiske og begrebsmæssige standarder, der er irrelevante for en åndelig guide. Dette ses i direkte sammenligninger med Erik Hornungs bog *Der Eine und die Vielen* (1972) og Ninian Smarts bog *World Philosophies* (1999) (Adamsen 2023, p. 139, 140). Disse værker er skrevet til en akademisk målgruppe og anvender videnskabelige metoder, hvilket *Visdommens rum* ikke gør. Anmeldelsen bruger således etablerede akademiske standarder som et måleparameter, selvom bogen ikke gør krav på at være videnskabelig.

Konsekvensen af den uretmæssige sammenligning med akademiske værker er en fejlagtig fremstilling af *Visdommens rum*, hvor bogen vurderes efter irrelevante akademiske standarder. Dette skaber en urimelig kritik, der ikke tager højde for bogens faktiske formål som en åndelig rejseguide. Desuden kan det vildlede læsere og afskrække den tiltænkte målgruppe.

4. Mangelfuld underbygning af påstande

Adamsens anmeldelse fremsætter flere væsentlige påstande uden at specificere eller dokumentere sine kilder. For eksempel hævder anmeldelsen, at der er ”meget få spor af shamanisme i Afrika” (Adamsen 2023, p. 139) og kritiserer min fremstilling af pyramiderne uden at henvise til relevante kilder eller forskning, der understøtter påstandene.

Denne mangel på evidens er en metodisk fejl, der undergraver troværdigheden af anmeldelsens kritik. Hvis anmeldelsen vurderer *Visdommens rum* ud fra akademiske kriterier, burde den selv overholde disse standarder. Anmeldelsens manglende underbygning af dens påstande afslører en inkonsistens i dens tilgang og svækker validiteten af dens argumentation, hvilket underminerer dens kritik og rejser spørgsmål om dens egen metodiske stringens. Dette har både konsekvenser for bogens og forfatterens omdømme samt for den akademiske diskussion, som anmeldelsen er en del af. For at opretholde et fair og fagligt niveau er det afgørende at påpege disse fejl.

5. Urigtig kritik af bogen for at være historieløs og kulturforkastende

Adamsen kritiserer mig for at være historieløs og forkaste den vestlige kultur.

> *"Den er ikke at finde i den vestlige tradition, sådan som den er forbundet med filosofi og kristendom. Alene af dén grund antager jeg, at Dræby rammer noget, for det er ret udpræget i den vestlige kultur at skippe netop den vestlige kultur – som om denne historieløse omgang med historien ikke er en del af historien" (Citat A, Adamsen 2023, p. 139)*

Denne kritik er imidlertid ubegrundet og fordrejer bogens formål og tilgang. *Visdommens rum* sigter ikke mod at afvise den vestlige kultur, men fokuserer snarere på at genopdage og integrere elementer fra den vestlige kulturs glemte visdomstraditioner, som bliver overset i den moderne selvforståelse. Dette fremgår tydeligt af bogens erklærede formål, som understreger, at hensigten er at forny gamle visdomstraditioner og gøre dem relevante for moderne læsere (Citat 2). Bogen fremhæver eksplicit betydningen af at integrere de fortrængte aspekter af den vestlige kulturhistorie i det moderne liv.

Anmeldelsens fejlagtige kritik skaber et indtryk af, at bogen fuldstændigt affejer den vestlige kultur, hvilket kan føre til, at læserne misforstår bogens intentioner. Denne fejllæsning risikerer at afskrække potentielle læsere, der kunne have gavn af bogen som en inspirationskilde til at integrere marginaliserede visdomstraditioner fra den vestlige kulturs rødder i deres liv. Kritikken underminerer også bogens bidrag til at skabe en mere nuanceret forståelse af en vestlig kultur, som inkluderer visdomstraditioner, der ikke nødvendigvis er synlige i den moderne kultur.

6. Fejlagtig kritik for mangelfuld brug af kilder

Selv om *Visdommens rum* ikke er et akademisk værk, er bogen forsynet med en kildeliste, der understøtter de enkelte kapitler. Kilderne er udvalgt for at underbygge og styrke bogens formål om at inspirere og vejlede, ikke for at levere en dybdegående videnskabelig analyse.

Adamsen kritiserer dog min brug af kilder som mangelfuld, men han undlader at specificere, hvilke kilder han mener, dette gælder for: "For det første er der anført temmelig meget faglitteratur, men det er svært at se, hvad han har taget til sig" (Adamsen 2023, p. 139). Den eneste kilde, han nævner, er *Der Eine und die Vielen* af Erik Hornung, som slet ikke optræder på min kildeliste. Dette tyder på, at Adamsen enten ikke har læst kildelisten eller har valgt at ignorere de faktiske kilder, jeg anvender. Hans henvisning til en kilde, der ikke indgår i bogen, og anmeldelsens generelle, udokumenterede påstande underminerer validiteten af dens kritik. Anmeldelsen specificerer desuden ikke, hvordan kilderne skulle være brugt anderledes. En korrekt metodisk tilgang ville kræve, at han konkretiserede sine påstande og gav eksempler på, hvordan brugen af kilder kunne forbedres i forhold til bogens formål.

Ved at påstå, at kilderne er brugt forkert eller mangelfuldt uden at angive konkrete eksempler, skaber anmeldelsen et misvisende billede af bogens kvalitet og validitet. Dette kan føre til en urimelig

undergravning af bogens troværdighed, både over for dens erklærede målgruppe og i en bredere offentlig kontekst.

7. Urigtig kritik for manglende refleksion over modernitetens indflydelse

Anmeldelsen hævder, at jeg ikke tager højde for, hvordan moderniteten medført et naturvidenskabeligt verdensbillede:

> *"Det skift, som moderniteten, skal vi sige fra midt 1600-tallet, afstedkommer, handler om en naturvidenskab, som samler alle naturens fænomener i én samlet årsags-virkning-model eller verdensbillede. Tidlig kaldt at gå fra det lukkede kosmos til det åbne univers – se fx Blaise Pascals overvejelser på randen af fortvivlelse o. 1650 […] Dette er intetsteds reflekteret hos Dræby." (Citat B, Adamsen 2023, p. 140)*

Anmeldelsen kritiserer mig for ikke at reflektere over, hvordan denne ændring i verdensbillede påvirker forståelsen af shamanisme i en moderne kontekst. Denne kritik er imidlertid ubegrundet. For det første beskriver jeg faktisk tydeligt, hvordan det moderne menneske socialiseres til at tilegne sig en naturvidenskabelig forståelse, som er det, der adskiller os fra at forstå os selv som en del af naturen.

> *"I skolen har du måske lært at forstå naturen som et mekanisk univers, der er styret af fysiske love og kan forklares rationelt ved hjælp af tekniske principper … blot tale om biologiske organismer og livløse ting uden for dig selv, som du ikke hænger sammen med" (Citat 5, Dræby 2023, p. 37)*

For det andet er det netop på denne baggrund, jeg beskriver relevansen af at genopdage animismen og shamanismen. Shamanistisk visdom kan hjælpe det moderne menneske med at genoprette en oplevelse af samhørighed med naturen uden nødvendigvis at skulle leve som i fortiden eller forkaste *videnskaben.* Dette fremgår af citat 2 samt følgende:

> *"Nogle af os har måske lært at betragte naturen som uvæsentlig og opfatter den urgamle visdom som fremmedartet, men den er lige så relevant for os i dag. Det betyder ikke, at vi så er nødt til at flytte ud i skoven for at leve som jægere og samlere igen. Men vi kan åbne os for at forstå os som en del af naturen, der lever i gensidig respekt for alt omkring os som levende og fyldt med kraft" (Citat 6, Dræby 2023, p. 35)*

Denne tilgang viser, at jeg både anerkender modernitetens indflydelse på vores verdensbillede og peger på, hvordan shamanistisk visdom kan anvendes til at imødegå nogle af de udfordringer, som modernitetens fremmedgørelse fra naturen skaber. Adamsens kritik overser således, at bogen reflekterer over netop dette forhold og fremhæver, hvordan shamanismen kan have relevans i et moderne liv i kraft af at være en tidløs og fleksibel praksis.

Opsamling og konklusion på metodiske fejl

De metodiske fejl i Johannes Adamsens anmeldelse har vidtrækkende konsekvenser for både bogen og læserne. For det første skaber fejlene et misvisende billede af *Visdommens rum* ved at anvende irrelevante akademiske standarder og ignorere bogens egentlige genre og formål. Dette kan føre til, at læserne fejlagtigt vurderer værket som mangelfuldt eller irrelevant. For det andet svækker fejlene anmeldelsens troværdighed og dens evne til at fungere som en faglig vurdering, hvilket har betydning for den videre diskussion af bogens temaer og bidrag. Endelig risikerer de skævvridende vurderinger at afholde potentielle læsere fra at engagere sig med værket, hvilket underminerer bogens formål om at inspirere mennesker i deres søgen efter åndelig dybde og transformation.

AFSNIT II: FAKTUELLE FEJL

Adamsens anmeldelse indeholder desuden en række faktuelle fejl, som fejlrepræsenterer bogens indhold og intentioner. Disse fejl spænder fra misforståelser om bogens centrale begreber til fejlagtige fremstillinger af anvendte kilder. Nedenfor præsenteres de mest væsentlige faktuelle fejl, som underminerer anmeldelsens troværdighed:

8. Forkert fremstilling af visdom som eksistentiel erkendelsesvej

Ifølge anmeldelsen opfatter jeg visdom som en ”eksistentiel erkendelsesvej” (Adamsen 2023, p. 138). Dette udtryk anvender jeg imidlertid slet ikke i *Visdommens rum*. Bogen handler derimod eksplicit om oprindelig visdom, som er forankret i ”åndelige tilgange til livet” (Dræby 2023, p. 16), og den skildrer ”åndelige veje og metoder” (Dræby 2023, pp. 20-22) til at opnå åndelig transformation.

Denne fremstilling er central for bogens formål og budskab. I stedet for at præsentere visdom som en akademisk eller eksistentiel disciplin, fokuserer bogen på en åndelig tilgang, der gør fire gamle visdomstraditioner relevante for moderne menneskers åndelige søgen (citat 1+2).

Anmeldelsens brug af udtrykket "eksistentiel erkendelsesvej" er derfor misvisende og giver et forkert billede af bogens indhold. Anmeldelsen omformulerer bogens centrale temaer på en måde, der ikke afspejler den faktiske tekst. Dette er ikke blot upræcist, men kan vildlede potentielle læsere.

9. Forkert fremstilling af bogen som eksistentiel terapi

Ifølge anmeldelsen optages en væsentlig del af *Visdommens rum* af ”beskrivelser af eksistentiel terapi, med eller uden terapeut” (Adamsen 2023, p. 139). Dette er faktuelt forkert. Misforståelsen synes at være opstået, fordi Adamsen på internettet har fundet frem til, at jeg tilbyder eksistentiel terapi som en del af min kliniske praksis. Men denne kontekst har ingen forbindelse til bogens metoder, og anmeldelsens karakteristik af bogen er en fejlrepræsentation.

I *Visdommens rum* nævner jeg kun min baggrund som eksistentiel terapeut én enkelt gang i forbindelse med beretningen om en drøm (Dræby 2023, p. 117):

> *"Gennem de senere år har den praktiske filosofi både været en ledestjerne i mit eget liv og i mit arbejde som eksistentiel terapi […] men efterhånden […] er jeg blevet klar over, at den almindelige filosofi ikke længere rækker […] jeg skal vende tilbage til en form for medicinsk praksis med noget andet og mere oprindeligt […] som ikke desto mindre kræver, at jeg giver slip på mine tidligere opfattelser af, hvad terapi og filosofi er" (Citat 7, Dræby 2023, p. 117)*

Her fremhæver jeg, at det var nødvendigt at forlade denne forståelsesramme for at arbejde med bogens visdom. Jeg anvender ikke udtrykket "eksistentiel terapi" andre steder i bogen, og dette udtryk, der betegner konventionel psykoterapeutisk samtalebehandling baseret på moderne eksistensfilosofi, er ikke relevant for bogens tema.

I stedet bygger *Visdommens rum* på en fornyelse af fire former for førkristen åndelig visdom. Disse kræver, at man træder ind i dybere lag af bevidstheden, som går ud over det rationelle og ikke kan forstås rent intellektuelt (citat 28). Denne tilgang, som er bogens centrale budskab, nævner Adamsen slet ikke i sin anmeldelse, hvilket yderligere understreger hans fejllæsning af bogen. Ved at reducere åndelig visdomspraksis til konventionel psykoterapi fordrejer anmeldelsen bogens hovedbudskab, som handler om at opnå åndelig transformation gennem åndelige traditioner. Dette kan skabe en misvisende forståelse af bogens formål og indhold, der kan vildlede læserne og reducerer bogens brede åndelige tilgang til en snæver og irrelevant kategori.

10. Urigtig kritik af kobling mellem shamanisme og hulemalerier

En konkret anklage fra Adamsen omhandler min fremstilling af en forbindelse mellem forhistoriske hulemalerier og shamanistisk visdomspraksis, som anmeldelsen hævder er uunderbygget:

> *"… de huler, Dræby skildrer, nemlig dem med de forhistoriske malerier (fx Lascaux, Altamira), kan ikke overbevisende, men nok alluderende, forbindes med shamanisme" (Citat C, Adamsen 2023, p. 139)*

Denne kritik er ikke rigtig, da min forståelse bygger en hypotese, som er fremført at anerkendte antropologer, religionsforskere og arkæologer. Følgende kilder, som alle er opført på min litteraturliste, underbygger denne forståelse

- David Lewis-Williams: I *The Mind and the Cave* (2004) præsenterer Lewis-Williams stærke argumenter for, at mange forhistoriske hulemalerier er forbundet med ændrede bevidsthedstilstande, som indgår i shamanisme.

  "Upper Paleolithic art was implicated in various shamanistic rituals that took people into the subteranean spirit realm and through the ´membrane´" (Citat 8, Lewis Williams 2004, p. 257)

- Jean Clottes: I *What is Paleolithic Art? Cave Paintings and the Dawn of Human Creativity* (2016) argumenterer Clottes for, at hulemalerier ofte har en åndelig og rituel betydning, der kan relateres til shamanistiske praksisser.

  "… the shamanic hypothesis, which currently seems to provide the best match for the established facts concerning Paleolithic art" (Citat 9, Clottes 2016, p. 172)

- Mircea Eliade: *Shamanism* (1951/1964/2004) udforsker huler som rituelle rum, der symboliserer kosmologiske og åndelige temaer, som er centrale i shamanistisk praksis.

  "The importance of the cave in the initiation of the Australian medicine man adds weight to this presumption of antiquity. The role of the cave in paleolithic religion appears to have been decidedly important […] According to the earliest account of the Araucanian shaman in Chile, they too received their initiation in caves, which were often decorated with animal heads" (Citat 10, Eliade 2004, p. 51)

  Michael Harner: *Cave and Cosmos* (2013) forbinder specifikt hulemalerier med shamanistisk kosmologi og praksis (f.eks. Harner 2013, p. 16-7)

- Marion Dowd og Robert Hensey: *The Archeology of Darkness* (2016) udforsker, hvordan mørke rum som huler er blevet brugt til ritualer og åndelige praksisser i forhistorisk tid, hvilket er i tråd med shamanistiske traditioner.

Disse kilder udgør en solid baggrund for min fremstilling og viser, at forbindelsen mellem hulemalerier og shamanisme samt naturåndelighed er en veldokumenteret hypotese. Kritikken tager ikke højde for denne omfattende litteratur, som er anført på min kildeliste, hvilket gør påstanden om en manglende forbindelse både ubegrundet og misvisende. Min tilgang er ikke blot baseret på personlige spekulationer, men er velunderbygget af etableret litteratur, der eksplicit peger på, at mange forhistoriske hulemalerier havde åndeligt eller shamanistiske funktion.

Ved at ignorere disse kilder fremstår kritikken som en fejlslutning, der undervurderer den dokumentation, som støtter min fremstilling i *Visdommens rum*. Ved at afvise forbindelsen mellem hulemalerier og shamanistisk praksis uden at forholde sig til kilderne kan anmeldelsen skabe en ubegrundet skepsis omkring bogens påstande, der kan skade bogens budskab og læsernes forståelse.

11. Urigtig kritik for general kobling af shamanisme og huler

Adamsens kritiserer mig ikke blot for det, han ikke opfatter som en mangelfuld, men også generel kobling mellem forhistoriske hulemalerier og shamanistisk visdom. Anmeldelsen påpeger, at shamanistiske praksisser i mange kulturer, især i Central- og Østasien, ikke typisk forbindes med huler:

> *"Koblingen af shamanisme og hule er ikke overbevisende. Den shamanisme, vi kender, især fra det centrale og østlige Asiens stammefolk, er ikke forbundet med hulen" (Citat D, Adamsen 2023, p. 139)*

Dette er imidlertid en fejlrepræsentation. Jeg hævder ingen steder i bogen, at al shamanisme har været eller er forbundet med rejser til fysiske huler. Tværtimod skriver jeg, at ”malerierne er eksempler på den ældste visdomstradition i menneskehedens historie” (Dræby 2023, p. 30), og at ”shamanisme har haft mange lokal særpræg” (Dræby 2023, p. 32), lige som at jeg har viet et helt afsnit til at give en indføring i indre shamanistiske rejser, som ikke foregår i fysiske huler (Dræby 2023, pp. 53-58).

Konsekvensen af den misvisende kritik er, at anmeldelsen fremstiller en stråmand, der fejlrepræsenterer bogens faktiske indhold og tilgang. Denne konsekvens underminerer en retfærdig vurdering af *Visdommens rum* og kan forvrænge dens bidrag som en vejledning til shamanisme.

12. Urigtig kritik af shamanisme som global praksis

Anmeldelsen kritiserer min fremstilling af, at shamanisme kan anses for at være en meget udbredt praksis, der kan spores tilbage til stenalderen. Anmeldelsen hævder, at der er "meget få spor af shamanisme i Afrika", hvilket bruges som argument for at underminere min fortælling om, at shamanismen har betydning som en ældgammel visdomstradition:

> *”… hvor den antages at være mere eller mindre global. Lidet overbevisende, hvis man betænker, at shamanismen har meget få spor i det Afrika, som vel stadig er tæt forbundet med det moderne menneskes tilblivelse” (Citat E, Adamsen 2023, p. 139)*

Denne kritik bygger dog på en fejlagtig forståelse af shamanismens rødder og dens mangfoldighed, og forskningen fra bogens kilder modsiger direkte kritikken.

For eksempel dokumenterer Mircea Eliade i *Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy* (2004), som fremgår af min litteraturliste, at shamanistiske praksisser har dybe historiske rødder, der kan spores til forskellige regioner i verden, herunder Afrika. Selvom shamanisme i Afrika kan have antaget andre former end i andre dele af verden, er det ikke korrekt at påstå, at der er "meget få spor". Eliade peger på, at mange traditionelle afrikanske spirituelle praksisser har flere fællestræk med shamanismen, herunder kommunikation med ånder og brugen af ændrede bevidsthedstilstande (Eliade 2004, pp. 380384, 404-407, 512-515).

Desuden fremhæver David Lewis-Williams i *The Mind and the Cave* (2004), at der findes forhistorisk hulekunst i Afrika, som ser ud til at være forbundet med den form for åndelige og rituelle praksisser, der er den del af shamanismen (Lewis-Williams 2004, pp. 126-134, 161-170, 215-222). Han understreger, at visse elementer af forhistorisk afrikansk kunst, som dem der fundet i Drakensbergbjergene i Sydafrika, sandsynligvis har rødder i den brug af ændrede bevidsthedstilstande, som er centrale i shamanisme (ibid, pp. 127-129, 161-165, 204-206).

Anmeldelsens påstand om, at der er få spor af shamanisme i Afrika, modsiges dermed af veldokumenteret forskning. Kritikken ignorerer også, at bogen ikke hævder, at shamanisme er en universel praksis i bogstavelig forstand, men snarere en bredt funderet og varieret åndelig tradition, der har eksisteret i forskellige former på tværs af tid og kulturer (Dræby 2023, p. 32).

Anmeldelsens påstand fejlinformerer læsere om shamanismens globale og historiske betydning, hvilket kan forringe forståelsen af bogens indhold. Kritikken fremstår som en stråmandsargumentation, der fejlagtigt tilskriver bogen en rigid og upræcis fremstilling af shamanisme. Denne kritik illustrerer en væsentlig metodisk svaghed i anmeldelsen og rejser spørgsmål om anmelderens forståelse af emnet.

13. Forkert kritik af brugen af pyramiderne

Adamsen kritiserer mig for at beskrive pyramiden som et sted, der er "grundlagt, så almindelige mennesker kan møde døden – og komme levende ud" (Adamsen 2023, p. 139). Han hævder, at dette er i strid med den generelle forståelse af pyramider, der traditionelt opfattes som symboler på faraoernes magt og hierarki, ikke som templer for folket.

> *"Fx skriver Dræby uden vaklen om pyramiden som nærmest hver mands tempel, hvilket ikke bare savner kilde, men går stik mod alt, vi véd, ikke bare om pyramider, men også om de mange templer, som ligger klos op ad pyramider" (Citat F, Adamsen 2023, p. 139).*

Denne kritik er imidlertid en stråmandsargumentation. Jeg skriver ingen steder i *Visdommens rum*, at pyramiderne har været anvendt til indvielser af almindelige mennesker. Tværtimod gør jeg det klart, at pyramiderne var forbundet med faraoen og de åndelige lærere, som gennemgik prøver for at opnå særlige indsigter. Dette fremgår eksplicit i følgende passager:

> *"For det gamle egyptere var det at dø i live endda en forudsætning for de personer, der havde til opgave at vejlede andre i en god livsretning eller ligefrem lede menneskeheden. Pyramiderne blev også bygget, fordi de skulle bruges som templer til indvielse af disse personer, der blev udvalgt på baggrund af deres åndelige evner. Den vigtigste af dem var faraoen, som måtte se døden i øjnene, for at han kunne blive oplyst nok til at gøre sit folk på rette vej til fællesskabets bedste" (Citat 11, Dræby 2023, pp. 76-77)*

> *"De mest fornemme templer var de pyramider, der ikke mindst blev bygget som indvielsestempler for faraoen og de åndelige lærere. Her skulle de således bestå en række krævende prøver, der gav dem nogle særlige indsigter, som de derefter måtte integrere i deres liv og bruge til at lede og vejlede andre med" (Citat 12, Dræby 2023, p. 105)*

Denne tekst viser klart, at min fremstilling handler om pyramiderne som steder for indvielse af samfundets åndelige og politiske ledere, ikke som offentlige templer for almindelige mennesker. Denne ide om nogle af pyramiderne og templerne som indvielsessteder passer ind i bogens overordnede tema om åndelig rejse og transformation og underbygges blandt andet af Muata Ashby (2005), Erik Ansvang (2007), Ischa Lubicz (1978), Freddy Silva (2017) og Jeremy Naydler (1996) fra litteraturlisten.

Kritikken overser samtidig, at bogens fokus ikke at præsentere en historisk analyse, men at vejlede moderne læsere til at kunne gøre den egyptiske visdom om døden relevant for deres nutidige liv, da den har en almenmenneskelig dimension:

> *”På den måde indgår en del af pyramiderne i en enestående visdomstradition, som er den af de mest dybdegående nogensinde. Den peger på, hvordan vi alle sammen kan få et egentlig formål med tilværelsen og leve med indsigt i meningen med døden ved at … dø, før vi dør” (Citat 13, Dræby 2023, p. 76)*

Anmeldelsen kan dermed skabe et misvisende billede af bogens indhold og intention, hvilket kan vildlede potentielle læsere og underminerer dens præsentation som en åndelig rejseguide.

14. Ubegrundet kritik for oversættelse af det egyptiske ord neter

Adamsen kritiserer mig for ikke at dedikere 30 sider til at diskutere den korrekte oversættelse af det oldegyptiske ord neter, som han hævder, at Erik Hornung oversætter til "gud”:

> *”Etymologier fremsættes bare, fx side 84 at neter betyder 'den skjulte guddom', men Erik Hornung bruger i sin klassiske undersøgelse Der Eine und die Vielen fra 1972 tredive sider til at undersøge ordet ntr – og mener for øvrigt, at det betyder ‘gud” (Citat G, Adamsen 2023, s. 140)*

For det første er min hensigt med bogen dog ikke at lave en akademisk begrebsanalyse, men at vejlede læseren til at forstå og opleve det fænomen, som ordet neter repræsenterer inden for dyb visdomspraksis. *Visdommens rum* beskæftiger sig ikke med at redegøre for den egyptiske religion men med at genoplive og forny den esoteriske egyptiske visdom og gøre den relevant for det moderne menneske som en mulighed for transformation. Jeg indleder med at beskrive en af mine egne oplevelser af dette indre lys, som ikke kan ses med det blotte øje, og anviser en vej til, hvordan læseren selv kan opnå kontakt til et indre lys. At jeg kortfattet tolker neter symbolsk som "den skjulte guddom" er derfor helt i tråd med bogens intention og passende i en esoterisk sammenhæng. En detaljeret akademisk analyse ville modarbejde bogens rolle som en tilgængelig åndelig guide

For det andet er min symbolske tolkning af neter inspireret af den amerikansk-afrikanske forfatter Muata Ashby, hvis væsentligste værker er angivet på min kildeliste. Ashby forklarer, at ordet neter ofte er blevet oversat som "gud" i vestlig litteratur, men han argumenterer for, at det snarere peger på en fundamental kraft, der transcenderer den vestlige opfattelse af en personlig guddom. Han fremhæver, at neter henviser til en skjult guddommelig essens, der opererer bag den synlige verden og kan erkendes gennem åndelig praksis (Ashby 2019; 2005).

> *”Thus, a nameless ”Supreme Being”, “Neter Neteru”, “GOD of gods”, was referred to as “The Hidden One” until later times when myths were constructed for the understanding of the common people […] Therefore, the concept of “NETER”, as will be seen in the following chapters, encompasses a concept that goes beyond ordinary human – mental understanding” (Citat 14, Ashby 2005, p. 16)*

For det tredje er Erik Hornung ikke på min litteraturliste, men hans skrift modsiger ikke min oversættelse. I sit værk *Der Eine und die Vielen (Conceptions of God in Ancient Egypt)* diskuterer Hornung kompleksiteten i oversættelsen af neter og stiller spørgsmål ved at reducere det til blot "gud." Han

påpeger, at selvom neter ofte oversættes til ”gud”, kan ordets oprindelige betydning ikke fastlægges, men at det ikke har den samme betydning som den vestlige forståelse af en "gud" (Hornung 1996, p. 33-65 I stedet fremhæver Hornung, at neter repræsenterer en kosmisk kraft, der manifesterer sig på forskellige måder i universet og naturen.

> *“The attempt to see in Egyptian conceptions of god precursors of monotheistic belief has the character of an apologia and leads us away from this reality, while the opposition monotheism/polytheism does not seem to provide the key […] For the Egyptians the world emerges from the one, because the nonexistent is one. In his work of creation the creator god differentiates not only the world but also himself. From the one emerges the duality of “two things” and the diversity of the “millions” of created forms” (Citat 15, Hornung 1996, p. 253)*

Hornung understreger også, at neter ofte er mystisk og skjult i sin natur og manifesterer sig gennem subtile eller symbolske midler. Dette aspekt af "det skjulte" afspejler, at det guddommelige i egyptisk tankegang ikke altid er direkte eller åbenlyst, men kræver indsigt og åndelig forståelse.

> *”The gods of Egypt cannot be characterized aptly as “the vital essence of a form of existence that recurs in the mist diverse circumstances”. They are formulas rather than forms, and in their world one is sometimes as if displayed into the world of elementary particles […] What he is remains hidden, but his luminous trail can be seen, his reaction with other is clear, and his actions can be felt. He is material and spiritual, a force and a figure, he is manifest in changing forms that should be mutually exclusive, but we know that within this something exists and exercises power” (Citat 16, Hornung 1996, p. 257)*

Min oversættelse af neter som "den skjulte guddom" er både i tråd med bogens intention og understøttet af anerkendte fortolkninger, herunder Hornungs egen forståelse af begrebet som noget mystisk og transcendent. Min oversættelse af neter som ‘den skjulte guddom’ er i overensstemmelse med bogens symbolske og åndelige ramme, og kritik af oversættelsens længde eller detaljeringsgrad er irrelevant for bogens formål. Konsekvensen af denne misforståelse er, at anmeldelsen fordrejer bogens hensigt og skaber et misvisende billede af dens tilgang. Ved at insistere på en akademisk analyse, som ikke er relevant for bogens intention, risikerer kritikken at afspore læserens forståelse af det budskab, som bogen søger at formidle.

15. Fejlagtig kritik for postuleret sammenhæng mellem shamanisme og egyptisk visdom

Adamsen kritiserer mig for at postulere, at der skulle være en sammenhæng mellem shamanisme og egyptisk visdom:

> *”Og betyder skriftens opfindelse virkelig ikke noget for den postulerede sammenhæng med shamanismen?” (Citat H, Adamsen 2023, p. 140)*

Dette er imidlertid en stråmandsargumentation. Jeg skriver intet sted i bogen, at shamanisme og egyptisk visdom er identiske, men fremstiller dem tværtimod som to forskellige visdomstraditioner med hvert sit kapitel (henholdsvis kapitel 1 og 2).

> *"Vi kan bedst selv mærke, hvad vi længes mest efter at blive forbundet til, og bogen er en rejseguide, der tager afsæt i fire af de vigtigste visdomstraditioner, som hver kan sætte os i særlig kontakt med en af de fortrængte sider af tilværelsen" (Citat 17, Dræby 2023, p. 18)*

Denne tydelige adskillelse viser, at jeg ikke forsøger at smelte de to traditioner sammen, men snarere at fremhæve, hvordan forskellige visdomstraditioner kan bidrage med unikke perspektiver til at opnå åndelig indsigt. Anmeldelsens misforståelse kan skabe et forkert indtryk af bogens struktur og budskab føre til en urimelig vurdering af bogens integritet og relevans for dens målgruppe, der søger inspiration fra flere åndelige traditioner. Kritikken svækker dermed både læserens forståelse af bogens formål og dens værdi som en guide til åndelig refleksion og transformation.

16. Fejlagtig kritik for manglende forståelse af shamanismens sociale placering

Adamsens anmeldelse kritiserer mig for ikke at forstå, at shamanen var en del af en før-moderne social struktur og udførte en funktion i samfundet:

> *"Et andet spørgsmål, som bør rejses, er bevidstheden om hans kilders sociale placering. Shamanisme såvel som de andre 'visdomsrum' er forbundet med en før-moderne social struktur. Shamanen er ikke et individ på indre rejse, men en repræsentant for samfundet på såvel indre som ydre rejse – det antages, at shamanen faktisk hjælper en eller flere i samfundet, eller hele samfundet" (Citat I, Adamsen 2023, p. 240)*

Denne kritik er for det første en stråmandsargumentation, da bogen ikke har til hensigt at lave en historisk-sociologisk analyse af shamanens sociale placering. Bogens formål er at guide moderne læsere til at anvende shamanistisk visdom i deres eget liv og fokusere på, hvordan tidløse principper fra shamanismen kan overføres til nutidige åndelige praksisser og transformationer.

For det andet omtaler bogen faktisk shamanens traditionelle rolle i samfundet meget tydeligt. I *Visdommens rum* anføres det:

> *"I oprindelige kulturer har det især været nogle bestemte personer, der blev opfattet som kyndige til at varetage det formål. De personer har været kendt unger mange navne, men i dag bruger man gerne fællesbetegnelsen shamaner […] Man er dog først rigtig shaman, når man kan anvende sine indsigter til at vejlede og helbrede andre, der har mistet energien og livskraften. Menneskehedens mest oprindelige visdom drejer sig altså om at kunne skabe kontakt til åndeverdenen for at kunne hente hjælp til den almindelige verden. For det er shamananens opgave at tale med sine åndelige hjælpere eller andre naturkræfter, hvis der er opstået ubalance i menneskers liv eller i deres forhold til naturen" (Citat 18, Dræby 2023, p. 34)*

Adamsens kritik synes således at bygge på en fejlagtig præmis og fejlrepræsentere bogens hensigt. *Visdommens rum* søger ikke at give en historisk redegørelse, men snarere at gøre shamanistisk visdom relevant for moderne læsere. Denne fejl kan skabe et misvisende indtryk af bogens forståelse for shamanismens historiske og sociale kontekst og forhindrer en retfærdig vurdering af bogens fokus på tidløse visdomsprincipper og deres relevans for moderne åndelige rejser.

17. Misvisende kritik af mangelfuld forståelse af det egyptiske samfund

Anmeldelsen kritiserer mig for ikke at have forståelse for, at det egyptiske samfund var "et velorganiseret samfund" (Adamsen 2023, p. 139). Dette er imidlertid forkert, da jeg beskriver Egypten som verdens "første civilisation" (Dræby 2023, p. 79). Adamsens kritik fejlrepræsenterer derfor mit arbejde.

Min fremstilling fokuserer på den egyptiske visdoms betydning for bogens overordnede tema om åndelig indsigt og transformation, og ikke på en detaljeret sociologisk eller historisk analyse af det egyptiske samfunds organisatoriske struktur, da det ligger uden for dens formål som åndelig rejseguide.

Anmeldelsen skaber et misvisende indtryk af, at bogen undervurderer Egyptens organisatoriske struktur, selvom dens fokus er på åndelig visdom. Kritikken tager ikke hensyn til bogens formål og genre og misforstår dermed dens intention og bidrag.

AFSNIT III: KONCEPTUELLE FEJL

Adamsens anmeldelse af *Visdommens rum* indeholder endeligt en række konceptuelle misforståelser, som påvirker hans vurdering af bogens formål, budskaber og tilgang. Disse fejl ligger primært i hans fortolkning af visdomsbegrebet, skellet mellem indre og ydre dimensioner samt bogens forhold til moderniteten og åndelige traditioner. Kritikken viser en tendens til at tolke bogen ud fra nogle rammer, der ikke er i overensstemmelse med bogens intention og genre som en åndelig rejseguide. I det følgende vil jeg uddybe disse konceptuelle fejl og præcisere, hvordan bogens tilgang og budskaber adskiller sig fra de rammer, Adamsen anvender i sin kritik.

18. Misvisende kritik af forståelsen af visdom

Adamsen kritiserer mig for at præsentere visdom som en rent individuel proces, der er helt afkoblet fra offentlig dialog og rationel begrundelse. Han hævder, at visdom i europæisk tradition, særligt hos Sokrates, er tæt forbundet med dialog, offentlighed og rationel begrundelse:

> *"Det tredje og sidste spørgsmål angår den grundlæggende idé om visdom. Visdom er hos Dræby afgørende skilt ud fra europæisk tradition og konciperet som den indre rejse til den dybe visdom om menneskeliv, som den angiveligt findes i de omtalte visdomsrum […] Han skelner mellem ydre former, fx mytologi, og indre symboler. Men går den? Ja, hvis man abonnerer på opfattelsen af,*

> *at den erhverves ved den indre rejse og i den forstand ikke er tilgængelig for 'rationalitet'. Men siden antikken, markant hos Sokrates, bliver visdom – græsk: sofía – forbundet med dialogen og begrundelsen, dvs. at visdommen på en måde bliver offentlig og netop ikke kan unddrage sig dialog og begrundelse" (Citat J, Adamsen 2023, p. 140)*

Anmeldelsen overser imidlertid, at *Visdommens rum* ikke forsøger at vejlede i *al* visdom, men fokuserer specifikt på før-kristen, dyb åndelig – såkaldt esoterisk – visdom. Denne type visdom blev blandt andet fortrængt af den sokratiske, platoniske og aristoteliske filosofi, som prioriterer rationel dialog. Det er en pointe, der fremhæves eksplicit i bogen. Formålet er ikke at afvise rationalitet, men at genoplive og integrere en ældre visdomsform, der handler om åndelig erfaring, praksis og transformation – og som adskiller sig fra den sokratiske forståelse ved ikke at basere sig på offentlig samtale og begrebslig argumentation.

Som jeg gør tydeligt i indledningen, kan denne visdom ikke forstås eller tilegnes rent intellektuelt. Den kræver, at man bevæger sig ind i dybere lag af bevidstheden og åbner sig for dimensioner, der transcenderer det rationelle og sanselige, for at få en direkte erfaring af at være forbundet med noget større:

> *"De tidløse visdomsrum kan også give os adgang til en indre verden, der findes inden i den ydre materielle verden, som vi kan opfatte med vores sanser og almindeligvis er den eneste, vi kender til. Det er ved at få direkte erfaringer af denne åndelige dimension – der ikke blot er vores personlige tanker og følelser – at vi kan blive del af noget større og få indsigt i, at vi er mere end adskilte individer i et univers af tilfældigheder" (Citat 19, Dræby 2023, p. 24).*

Bogen viser dermed, at den dybe åndelige visdom og den sokratiske visdom er *forskellige former for visdom* og ikke omfatter det samme indsigts- og erfaringsområde. Den dybe visdom søger mystiske erfaringer og indre erkendelse, mens sokratisk visdom fokuserer på rationel undersøgelse og det gode liv (Dræby 2023, kap. 3). Denne forskel er ikke blot en underforstået baggrund, men et tema, der eksplicit behandles i bogen: hvordan den athenske filosofi – og i forlængelse heraf en bestemt forståelse af visdom – fortrænger ældre former for spirituel viden og praksis.

Visdommens rum fremhæver, at den dybe åndelige visdom er en del af den vestlige kulturs rødder, selv om den ofte har været forbeholdt lukkede eller marginaliserede grupper. Den findes blandt andet i førsokratisk filosofi, såsom hos Pythagoras, Parmenides og Heraklit (Dræby 2023, kap. 3), og lever blandt andet videre i middelalderens alkymi, mystik, naturåndelighed og heksekunst. Bogens hensigt er at genoplive og aktualisere disse strømninger – ikke som romantisk eskapisme, men som en alvorlig påmindelse om, at åndelig praksis og erfaring har rødder i vores egen tradition og ikke blot kan forstås som noget importeret fra Østen.

Adamsens kritik overser dette og skaber dermed en fejlagtig læsning af bogens intention. Han vurderer bogen ud fra kriterier, som den selv eksplicit problematiserer – og som den bevidst har valgt at skrive sig udenom. Det medfører en konceptuel fejl og ikke blot et legitimt fortolkningsspørgsmål: Kritikken rammer ikke bogens egen forståelseshorisont, men pålægger den et begrebsapparat, den aktivt søger

at nuancere. Det risikerer ikke blot at afspore den faglige samtale, men at afskrække læsere og vildlede om bogens budskab og sigte.

19. Ignorering af perspektivet om integration i det moderne liv

Adamsen kritiserer bogen for at have et moderne perspektiv, der mangler historisk forståelse og afviser religion og tro, se f.eks.:

> *"Dræby er dog 'moderne' nok til mange gange – næsten besværgende – at barrikadere sig mod misforståelser i form af egentlig religion og tro" (Citat K, Adamsen 2023, p. 140).*

Denne kritik fejllæser bogens erklærede mål, som er at integrere gamle visdomstraditioner i et moderne liv ved at bringe dem i dialog med nutidige menneskers udfordringer. Bogen tager afsæt i læsernes mulige åndelige længsel og tilbyder dem en måde at genoprette forbindelsen til fortrængte sider af tilværelsen – såsom naturen, døden, lidelsen og mørket – uden at afvise videnskaben og moderniteten: "Vores moderne videnskab, teknologi, og samfundsopbygning, der har givet os materiel velfærd og længere levetid" (Dræby 2023, p. 125).

Visdommens rum gør det klart, at målet hverken er at afvise kristendommen eller videnskaben, men snarere at genopdage nogle oversete visdomstraditioner fra den vestlige kulturs åndelige rødder (citat 2). Disse visdomstraditioner er relevante, fordi de kan bringe moderne mennesker i kontakt med essentielle sider af tilværelsen, der ofte bliver fortrængt i den moderne vestlige kultur, og dermed give dem oplevelsen af at blive mere integrerede og finde hjem. Denne tilgang er ikke historieløs, men tværtimod forankret i en forståelse af, hvordan glemte visdomstraditioner kan genoplives, fornyes og tilpasses nutidens behov (citat 2).

For at opnå dette udfordrer bogen desuden den moderne vestlige kulturs fortælling om sin egen historiske udvikling. Den fremhæver nogle aspekter af den vestlige kulturs åndelige rødder, som er blevet fortrængt eller marginaliseret med overgangen til kristendom og videnskabelig rationalisme. For eksempel peger bogen på, hvordan shamanistiske og animistiske visdomspraksisser, der engang havde en væsentlig betydning i den vestlige kultur, blev undertrykt og forfulgt (Dræby 2023, p. 30). Bogen søger derfor at bygge bro mellem den moderne tænkning – såsom den teknologiske levevis – og nogle fortrængte aspekter af den vestlige åndshistorie – såsom en dybere forbundethed med naturen – og det gør den for at kunne hjælpe moderne læsere med at genopdage helhed og mening (citat 2).

Adamsens påstand om, at bogen ikke tager højde for historisk kontekst, misforstår dens formål. Hensigten med at udfordre den konventionelle fortælling om den vestlige kulturs udvikling og præsentere oversete visdomstraditioner er hverken at levere en historisk-sociologisk analyse af fortidens leveforhold eller rekonstruere fortidens tankegang: "… behøver hverken handle om at leve som dengang [eller] gendanne fortidens tankegang" (Dræby 2023, s. 18). Bogen prioriterer bevidst at forny de gamle visdomstraditioner og gøre dem relevante for det moderne liv, fremfor at redegøre for

historiske detaljer. Hensigten er at give moderne læsere vejledning til en visdom, der kan fremme åndelig indsigt og transformation (citat 1 + 2).

Adamsens kritik forvrænger bogens budskab og intentioner, idet den vurderer bogen ud fra irrelevante standarder og undlader at anerkende bogens bestræbelse på at forny og tilpasse gamle visdomstraditioner til et moderne liv. Denne fejlrepræsentation underminerer bogens potentiale som en inspirationskilde og vejledning for moderne læsere, der har åndelige længsler og søger åndelig indsigt, transformation og helhed. Som følge heraf skaber kritikken en skæv opfattelse af bogens formål, der hæmmer dens modtagelse og begrænser forståelsen af, hvordan den kan fungere som åndelig ressource for moderne mennesker.

20. Fejlagtige konklusioner over bogens skelnen mellem indre og ydre

Adamsen kritiserer mig for at skelne mellem "indre" og "ydre" aspekter af visdom og hævder, at jeg reducerer visdom til en individuel, indre rejse uden hensyntagen til kollektive dimensioner:

> *"Han skelner mellem ydre former, fx mytologi, og indre symboler. Men går den? Ja, hvis man abonnerer på opfattelsen af, at den erhverves ved den indre rejse og i den forstand ikke er tilgængelig for 'rationalitet'. Men siden antikken, markant hos Sokrates, bliver visdom –græsk: sofía – forbundet med dialogen og begrundelsen, dvs. at visdommen på en måde bliver offentlig og netop ikke kan unddrage sig dialog og begrundelse" (Citat L, Adamsen 2023, p. 140)*

Denne kritik er imidlertid forsimplet og ikke korrekt: For det første bygger bogens skelnen mellem den indre og ydre verden ikke på en skelnen mellem det psykologiske og det sociale, men på en skelnen mellem det åndelige og materielle som to komplementære dimensioner af vir, der ikke er adskilte fra hinanden (Se citat 19 samt Dræby 2023, p. 24, 33, 199):

> *"De forskellige magter har hver deres betydning i en mangesidig åndelig virkelighed, som er forbundet med den materielle sanseverden. Da der ikke er noget skarpt skel mellem det åndelige og materielle, kan du lære at fornemme magterne som kraftfulde energier, der virker bag og i alting" (Citat 20, Dræby 2023, p. 199)*

Den indre verden er en integreret del af den ydre, og de fire åndelige rejser, som bogen giver vejledning til, har til formål at afdække de indre lag, der ligger under overfladen af det ydre. Gennem denne rejse kan den enkelte få en direkte erfaring af, at han eller hun er mere end et adskilt individ i en fragmenteret verden og er forbundet til en større virkelighed med en vigtig opgave at udføre for fællesskabet og helheden (Dræby 2023, p. 48, 74, 143, 177, 243, 258). Dette perspektiv er særligt relevant i dag, hvor mange moderne mennesker føler sig adskilt fra både natur, samfund og deres egen indre kerne.

> *"Efter indvielsen kan du vende tilbage til din "stamme" med dine nye indsigter og kræfter, og du vil måske påtage dig en ny rolle i samfundet som vejleder, lærer, rådgiver eller heler, så du kan bruge dine erfaringer til at tjene helheden og medvirke til fællesskabets trivsel og harmoni" (Citat 21, Dræby 2023, p. 48)*

For det andet bygger bogens skelnen på myternes ydre og indre mening på to forskellige former for brug af myterne og andre tekster. Modsat hvad Adamsen hævder, skriver jeg intet sted i bogen, at den dybe åndelige visdom nogensinde har været for almindelige mennesker. Tværtimod angiver jeg flere gange tydeligt, at den dybeste visdom i bogen oprindeligt var forbeholdt shamaner, præster, åndelige lærere, trolddomskyndige og andre særligt indviede (Dræby 2023, pp. 11, 33-34, 76-77, 105, 125, 169, 200, 227-229). De indviede havde oprindeligt en social funktion i den kollektive sammenhæng som ledere, præster, lærere o.l. Den dybe visdom blev holdt hemmelig for udenforstående for at forhindre misbrug og misforståelser – og efter kristendommens og videnskabens indførelse blev udøverne ofte forfulgt (Dræby 2023, pp. 17, 30, 77, 170, 174-75, 188, 200, 202), se f.eks.:

> *"Egyptens åndelige lærere beskyttede den vigtigste lærdom, idet de sørgede for at holde den hemmelig og kun overlevere den mundtligt i templerne" (Citat 22, Dræby 2023, p. 77)*

> *"Som led i den kamp er tidligere åndelige tilgange til livet ikke bare blevet glemt, men forfulgt og bekriget som uvidenhed, hedenskab, kætteri, primitiv religion eller irrationel overtro. Mange af de urgamle traditioners sidste åndemanere, præstinder og trolddomskyndige er ligefrem blevet sat på bålet, spæret inde, stemplet som afvigere eller diagnosticeret som forstyrrede" (Citat 23, Dræby 2023, p. 17)*

Anmeldelsen overser, at bogens fokus på indre rejser er en central del af dens erklærede mål. Visdommens rum fokuserer bevidst på dyb åndelig visdom – en dimension, der bliver overset i de mere rationelle tilgange. Bogens tilgang handler ikke om at afvise den ydre eller kollektive dimension, men om at genopdage og integrere en indre åndelig dybde, der er blevet fortrængt. Den åndelige rejse og indsigt, som bogen beskriver, er ikke isoleret fra, men en forudsætning for at kunne bidrage meningsfuldt til fællesskabet. Bogen udforsker også forbindelser mellem det moderne menneskes mulighed for en åndelig transformation og den kulturelle kontekst, som det moderne menneske lever i. Adamsens kritik kan skabe et misvisende indtryk af bogen.

21. Misforstået vurdering af forholdet mellem visdom og religion

Adamsen kritiserer bogen for at have et moderne perspektiv, der hævder at have den eneste sandhed og besværger tro og religion (Citat K samt Adamsen 2023, p. 139-140). Selv om anmeldelsen adresserer bogens skelnen mellem visdom og religiøs tro, kritiserer den desuden bogen for at mangle forståelse for religiøse aspekter, f.eks. i brug af myter.

Bogen angiver ingen steder, at *Visdommens rum* præsenterer den eneste sande åndelige vej og besværger den betydning, som religion og tro kan have for nogle mennesker. Tværtimod understreger indledningen, at bogen eksplicit adskiller sig fra troens vej, som repræsenterer en helt anden tilgang. Bogen tilbyder en alternativ vej for dem, der har en åndelig længsel efter at finde hjem uden nødvendigvis at ville tro på højere magter.

”Mange vestlige menneskers svar på dette spørgsmål har været at tro på noget større – men der findes også en dybere, ældre og langt mere glemt måde at få direkte indsigter i det, som virkelig betyder noget, og finde hjem” (Citat 24, Dræby 2023, p. 14)

Visdommens rum giver vejledning til flere former for åndelig visdom, der ikke handler om at tro, hvilket er relevant for mange moderne læsere. Bogen skelner derfor bevidst mellem ydre religion, der handler om at tro på eller tilbede noget åndeligt, og (dyb indre) visdom, som bygger på direkte erfaring af det åndelige:

”Denne bog har generelt ikke fokus på myternes ydre mening som religiøse fortællinger om guder, men derimod på deres indre symbolske mening, der har være forbeholdt de indviede. Dermed bygger bogen på en skelnen mellem ydre religion, som er tro på eller tilbedelse af ydre magter, og visdom, der er indsigt i de indre åndelige kræfter” (Citat 25, Dræby 2023, p. 202)

Anmeldelsens kritik overser, at bogens skelnen mellem visdom og tro er central for dens formål. *Visdommens rum* søger at genoplive åndelig visdom og muliggøre åndelig forståelse og transformation, uden at kræve tilslutning til nogen religion. At kalde denne skelnen "besværgende" forvansker bogens intention og reducerer en velovervejet præcisering til noget defensivt. Skellet er nødvendigt for bogens målgruppe, der er moderne mennesker, som søger åndelig dybde uden nødvendigvis at ville være del af en religion.

22. Misvisende henvisning til påvirkning fra Nietzsche

Adamsen hævder, at min bog er stærkt påvirket af Nietzsches idéer om det stærke individ og hans bagtalelse af fornuften*:*

”Og så har jeg ikke plads til at nævne den tydelige påvirkning fra […] Nietzsche (bagtalelsen af fornuften og idealet om det virkeligt stærke og frie menneske)” (Citat M, Adamsen 2023, p. 140)

Denne påstand er for det første misvisende, da min bog ikke betoner værdien af et individ, der som et overmenneske suverænt skaber sine egne værdier. Tværtimod lægger *Visdommens rum* vægt på, at de åndelige rejser og metoder er en proces, der kan føre til en direkte erfaring af, at mennesket ikke blot er et adskilt individ, men uløseligt forbundet til noget større – hvad enten det forstås som natur, kosmos eller fællesskab, se f.eks. Dræby 2023 p. 20-22, 212 samt:

”Det kræver, at du gennemgår en åndelig død og giver afkald på idéen om at du hovedsageligt er et adskilt individ med en bestemt identitet, der skal opnå noget i den materielle verden” (Citat 26, Dræby 2023, p. 98)

Derudover bygger min kritik af modernitetens ensidige fokus på rationalitet ikke på en generel "bagtalelse af fornuften," som Nietzsche formulerer det, men på en mere specifik fremhævelse af, at den moderne, rationelle tænkning er begrænset og ofte fortrænger de dybere åndelige lag af tilværelsen. Bogen argumenterer ikke for, at fornuften i sig selv er ubrugelig, men for, at den skal

integreres med en forståelse af åndelige og irrationelle dimensioner, som er blevet marginaliseret i den moderne kultur, se f.eks. Dræby 2023, p. 125 og 182 samt:

> *"Livet går både op og ned, og vi indeholder både lyse og rationelle og mørke og irrationelle sider, hvilket alt sammen er en del af helheden" (Citat 27, Dræby 2023, p. 131)*

Adamsens sammenkobling af mit arbejde med Nietzsches ideer er derfor både en fordrejning og en reduktion, der ikke tager højde for bogens egentlige budskab. Min tilgang handler ikke om at forkaste fornuften, men om at integrere den med de dybere, åndelige lag, som Nietzsches individualisme og radikale kritik af fornuften ignorerer. Denne fejlagtige henvisning til Nietzsche illustrerer, hvordan anmeldelsen kan fejlrepræsentere bogens budskaber ved at indplacere den i en sammenhæng, der kan forfladige dens intention og indhold.

23. Konceptuel svaghed i vurderingen af bogens grundlag

Anmeldelsens kritik af *Visdommens rum* afslører en konceptuel svaghed ved at reducere bogen til en rent intellektuel og teoretisk tilgang, der hverken forstår eller reelt inddrager den praktiske og oplevelsesorienterede dimension, som udgør bogens kerne. En væsentlig del af bogen er dedikeret til åndelige veje og bevidsthedsudvidende metoder, der kræver direkte erfaring for at blive fuldt ud forstået. Disse veje og metoder er afgørende for bogens erklærede mål om at kunne vejlede læseren til at opnå dybere åndelige indsigter og transformation. Anmeldelsen omtaler slet ikke den åndelige transformation og forveksler bogens praktiske aspekter med moderne psykoterapi (Adamsen 2023, p. 138), hvilket viser en manglende forståelse for bogens indhold og budskab.

I *Visdommens rum* understreges det, at dyb åndelig visdom ikke kan tilegnes rent intellektuelt, men kræver en praktisk og erfaringsbaseret proces. Dette fremgår tydeligt i bogens beskrivelse af de åndelige veje og metoder:

> *"Åndelige veje og metoder […] Som læser kan du vælge at gå længere og længere ind i emnerne, og hvis du også længes efter at finde hjem til dig selv og høre til, er intellektuel forståelse da heller ikke nok. Inden for oprindelige visdomstraditioner opnår du den slags visdom ved at følge en åndelig vej, der kan give dig dybere indsigt i, hvem du virkelig er, og hvorfor du er her […] ved at blive mere bevidst […] Her kan du tage en række indvielsestrin, hvor du må forholde dig til dig selv og bruge bevidsthedsudvidende metoder til at få direkte erfaringer af, at du er mere end et fysisk individ og indgår i noget større" (Citat 28, Dræby 2023, s. 20-22).*

Anmeldelsens rent intellektuelle tilgang fokuserer kun på rationel begrundelse og akademisk stringens, hvilket viser sig i dens sammenligning med den sokratiske visdom, og dermed undlader den at forholde sig til en del af bogens kerne: transformation gennem åndelig praksis. Anmeldelsen afspejler en manglende forståelse for, at den åndelige transformation i *Visdommens rum* ikke er en rent intellektuel eller teoretisk øvelse, men en praktisk og dybtgående proces, der overskrider rationel tænkning og giver

direkte erfaring af at være en del af noget større. Dette skaber en fejlagtig vurdering, der kan give læserne et forkert billede af bogens formål og værdi.

Opsamling og konklusion vedrørende konceptuelle fejl

Adamsens anmeldelse af *Visdommens rum* lider af væsentlige konceptuelle misforståelser, der fører til en vurdering, som ikke afspejler bogens formål. Ved at anvende akademiske rammer overses det, at bogen har fokus på åndelig forståelse, transformation og integration af visdom i det moderne liv. Konsekvensen er, at anmeldelsen risikerer at give læserne et misvisende billede af bogens indhold og relevans. Dette kan både reducere dens appel til den tiltænkte målgruppe og skabe en unødig barriere for en nuanceret forståelse af bogens budskab. En korrekt vurdering ville i stedet anerkende bogen som en åndelig rejseguide for læsere, der søger dybere mening og åndelig indsigt.

AFSLUTNING

Samlet set viser denne gennemgang, at Johannes Adamsens anmeldelse af *Visdommens rum* indeholder en række alvorlige misforståelser, som risikerer at give læserne et forkert billede af bogen. Jeg håber, at denne redegørelse kan bidrage til at give et mere retvisende billede af bogens intention og indhold.

Den kritik, der er rejst i forbindelse med anmeldelsen, stiller spørgsmål ved, om forskningsintegritetsprincipperne i den danske kodeks – ansvarlighed, ærlighed og gennemsigtighed – er blevet overholdt, da fejlene både underminerer forståelsen af bogens indhold og de etiske krav til korrekthed og objektivitet i forskningskommunikation.

Bilag 3: Henvendelser til redaktionen på *Tidsskrift for Professionsstudier*

3.1. Henvendelse til ansvarshavende redaktør Martin Blok Johansen vedrørende korrektion af anmeldelse, 15. september 2024

Emne: Anmodning om offentliggørelse af korrektion til anmeldelse af *Visdommens rum*

Kære redaktion

Jeg skriver for at anmode om offentliggørelsen af en korrektion til Johannes Adamsens anmeldelse af min bog *Visdommens rum*. Jeg sætter stor pris på den opmærksomhed, som bogen har fået, men jeg mener, at der er nogle væsentlige misforståelser i anmeldelsen, som jeg gerne vil rette.

I anmeldelsen er der flere steder, hvor bogens målgruppe, karakter, budskab, grundlag og tilgang er blevet fejlagtigt vurderet. Jeg har derfor udarbejdet en detaljeret korrektion, hvor jeg adresserer disse misforståelser og præciserer bogens hensigt og indhold. Jeg har vedlagt korrektionen til denne besked og håber, at den kan blive offentliggjort i jeres tidsskrift som en rettelse til anmeldelsen.

Jeg mener, at det er vigtigt og retfærdigt at rette disse fejlinformationer for at sikre, at læserne får en korrekt forståelse af *Visdommens rum*. Jeg værdsætter jeres hjælp med dette, og jeg er selvfølgelig til rådighed for eventuelle yderligere spørgsmål eller behov for afklaring.

På forhånd tak for jeres tid og assistance.

Med venlig hilsen Anders
Dræby

3.2. – Mail til redaktør Martin Blok Johansen, sendt 1. maj 2025

Emne: Svar på tilbud om replik

Kære Martin

Tak for din henvendelse og for dit tilbud.

Jeg vil gerne venligst anmode om en korrektion af visse faktuelle oplysninger samt metodiske og konceptuelle fremstillinger i anmeldelsen, da disse – samlet set – kan give et misvisende indtryk af mit arbejde.

Min henvendelse handler ikke om debat af fortolkning, men udelukkende om ønsket om at sikre faktuel korrekthed, i overensstemmelse med:

– Den danske kodeks for integritet i forskning

– Redaktionel etik som anbefalet af Committee on Publication Ethics (COPE)

Tak for din behandling af anmodningen.

Med venlig hilsen

Anders Dræby

3.3 – Mail til ansvarshavende redaktør Martin Blok Johansen, sendt 15. juni 2025

Emne: Replikken til anmeldelsen af *Visdommens rum*

Kære Martin Blok Johansen

Hermed fremsender jeg – som inviteret – min replik til anmeldelsen af *Visdommens rum.*

Teksten holder sig inden for den angivne længdegrænse på 4.000 tegn og er formuleret i en saglig og respektfuld tone.

Min medvirken og mit samtykke til offentliggørelse forudsætter følgende:

- At replikken bringes både i fysisk og online version i sin helhed og med samme tilgængelighed som den oprindelige anmeldelse
- At der ikke foretages redaktionelle ændringer – herunder sproglige tilpasninger, forkortelser eller ændringer i tekstens placering – uden min forudgående skriftlige godkendelse
- At litteraturhenvisningen til dokumentationen på ResearchGate forbliver en integreret del af replikken og fastholdes som afsluttende tekstafsnit – ikke som note, kommentar eller marginalplacering

Henvisningen udgør dokumentationsgrundlaget og er en væsentlig del af replikken som helhed. Ændringer heri vil ændre tekstens substans og intention. Jeg ønsker den samme præcision i replikken, som jeg efterlyser i anmeldelsen.

Replikken er ophavsretligt beskyttet. Enhver gengivelse – helt eller delvist – uden forudgående skriftlig tilladelse vil være uden juridisk grundlag. Såfremt ovenstående betingelser ikke opfyldes, bortfalder mit samtykke til offentliggørelse, og replikken må i så fald ikke bringes. Jeg forbeholder mig i så fald retten til selv at offentliggøre teksten med forklaring af baggrunden.

Jeg beder derfor om en skriftlig bekræftelse på ovenstående senest mandag d. 23. juni, inden I foretager nogen redaktionel behandling eller offentliggørelse. Ved manglende svar inden fristen betragter jeg mit samtykke som bortfaldet.

Vedlagt: Replikken i PDF-format for at sikre identisk gengivelse ved læsning og evt. tryk.

Med venlig hilsen

Anders Dræby

Bilag 4. Henvendelse til VIA om sagsbehandling

4.1. Mail til formand for *Udvalget for ansvarlig forskningspraksis*, Andreas RaschChristensen, 9. februar 2025

Formål: At dokumentere, at jeg bad om en konkret skriftlig vurdering af habilitet, ansvar og proces i sagen — og hvilke spørgsmål jeg stillede.

Fra: Anders Dræby

Til: Andreas Rasch-Christensen, VIA (forskningschef)

Cc: Gitte Sommer Harrits, VIA (rektor)

Dato: 9. februar 2025, 17:49

Emne: Re: Opfølgning og afklaring vedrørende sagsbehandling

Kære Andreas Rasch-Christensen

Tak for din tilbagemelding. Jeg noterer, at min henvendelse fortsat ikke er blevet besvaret, og at mine spørgsmål stadig står ubesvarede.

Min klage vedrører tre hovedforhold:

1. Fejl i en anmeldelse publiceret i Tidsskrift for Professionsstudier.
2. Brud på principper for forskningsintegritet.
3. Manglende respons fra tidsskriftets redaktion på en berettiget henvendelse om korrektion af fejl.

For at sikre en transparent og troværdig proces beder jeg om en konkret og fyldestgørende skriftlig besvarelse af følgende punkter:

1. Kan du bekræfte, at min klage falder ind under Udvalget for Ansvarlig Forskningspraksis' kompetenceområde for tvivlsom forskningspraksis?
2. Er det din vurdering, at der er grundlag for at behandle sagen i udvalget? Hvis ikke, hvilke specifikke kriterier vurderer du, at sagen ikke opfylder?
3. Hvordan vil VIA sikre en uvildig vurdering af sagen, når begge sagens nøglepersoner er ansat ved VIA, og den ene også har en ledende forskningsposition i institutionen?
4. Hvordan vurderer VIA, at habilitetsproblematikken håndteres bedst muligt for at sikre en uafhængig og troværdig proces?
5. I sager, hvor en forskningsleder, docent og ansvarshavende redaktør er berørt af en klage, hvilke kriterier anvender VIA for at vurdere, om en ekstern vurdering er nødvendig?
6. Hvilken rolle spiller VIA og udvalget i en eventuel faciliteret dialog, og hvilke reelle konsekvenser kan en sådan dialog have for det pågældende tidsskrift?
7. Har VIA tidligere behandlet sager med lignende habilitetsmæssige problemstillinger, og hvordan blev de konkret håndteret?

Jeg ønsker desuden at sikre, at sagsbehandlingen sker på det mest fyldestgørende grundlag. Derfor vil jeg inkludere yderligere dokumentation, der understøtter de allerede fremsatte synspunkter i klagen. Kan du bekræfte, hvordan dette bedst håndteres i den eksisterende proces?

Min henvendelse handler ikke alene om en mulig klage over brud på principperne for forskningsintegritet i en anmeldelse, men også om, hvordan VIA som institution håndterer fejl i ansattes videnskabelige publikationer samt redaktionelt ansvar og habilitetsproblemer i denne sag.

Jeg anmoder om en skriftlig tilbagemelding senest den 12. februar 2025. Hvis jeg ikke modtager et fyldestgørende svar inden denne frist, vil jeg tage sagen videre til andre relevante instanser. Med venlig hilsen

Anders Dræby

LITTERATUR

- Adamsen, Johannes (2023): Anders Dræby: Visdommens rum. Om at vende tilbage til de åndelige rødder og finde hjem. *Tidsskrift for Professionsstudier*, pp. 138-140
- Ashby, Muata (2005): *Egyptian Yoga.* Florida: Cruzian Mystic Books
- Ashby, Muata (2019): *Temple of the Soul*. Miami, Florida: Cruzian Mystic Books
- Ansvang, Erik (2007): *Pyramidegåder og tempelmysterier*. Lemuel Books
- Clottes. Jean (2016): *What is Paleolithic Art?* Chicago: The University of Chicago Press
- Council of Europe (1950): *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.* Council of Europe

- Dowd. Marion & Robert Hensey (ed)(2016): *The Archeology of Darkness*. Oxford: Oxbow Books
- Dræby, A. (2023): *Visdommens rum. Om at vende tilbage til de åndelige rødder og finde hjem.* København: Akademisk Forlag
- Dræby, A. (2024). *Korrigering af fejlinformationer i Johannes Adamsen anmeldelse af `Visdommens rum`*. Ulvens Forlag
- Dræby, A. (2025). *De 23 mest centrale fejl i Johannes Adamsens anmeldelse af 'Visdommens Rum' : en saglig redegørelse for faktuelle fejl og misvisende fremstillinger i Tidsskrift for Professionsstudier.* Ulvens Forlag
- Dræby, A. (2025). *De mest centrale fejl i anmeldelsen af Visdommens rum: En saglig redegørelse for faktuelle fejl og misvisende fremstillinger i Tidsskrift for Professionsstudier*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/392660942
- Eliade, Mircea (2004): *Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy*. Princeton: Princeton University Press
- Harner, Michael (2013): *Cave and Cosmos*. Berkeley: North Atlantic Books
- Havel, Václav (1985): The Power of the Powerless. I J. Keane (Red.), *The Power of the Powerless: Citizens against the state in central-eastern Europe* (pp. 23-96). London: Hutchinson. (Oprindeligt skrevet 1978).
- Hornung, Erik (1996): *Conceptions of God in Ancient Egypt.* NY: Cornell University Press
- Klein, N. (1918). Address to the Amalgamated Clothing Workers of America Convention, Cincinnati, May 1918. I *Proceedings of the Second Biennial Convention of the Amalgamated Clothing Workers of America*. Amalgamated Clothing Workers of America.
- Lewis-Williams, David (2004): *The Mind and the Cave*. London: Thames & Hudson
- Lubicz, Isha Schwaller de (1978): *Her-Bak*. Inner traditions
- Naydler, Jeremy (1996): *Temple of the Cosmos*. Inner Traditions
- Orwell, George (1949): *Nineteen Eighty-Four*. London: Secker & Warburg
- Silva, Freddy (2017): *The Lost Art of Resurrection*. Inner Traditions
- Solzjenitsyn, Aleksandr (1972): *Nobel Lecture in Literature 1970*. Stockholm: The Nobel Foundation. (Oprindeligt skrevet 1970).
- Udvalget vedrørende Forskningsintegritet (2014): *Den danske kodeks for integritet i forskning*. Uddannelses- og Forskningsministeriet.
- VIA University College. (2021). *Forebyggelse og håndtering af krænkende adfærd: Retningslinjer for medarbejdere og studerende* (Redaktionskode 06-21) [PDF]. VIA University College. https://www.via.dk/-/media/VIA/om-via/dokumenter/10274retningslinjer_for_kraenkende_adfaerd.pdf

Juridisk erklæring om ansvar, formål og afgrænsning

Dette skrift er udarbejdet med henblik på dokumentation, oplysning og analyse af et fagligt og redaktionelt forløb. Alle faktuelle oplysninger bygger på offentligt tilgængelige dokumenter, skriftlig korrespondance og verificerbare forhold. Vurderinger og refleksioner er tydeligt adskilt fra faktiske oplysninger og fremstår som faglige og etiske vurderinger, ikke som konstaterede juridiske forhold.

Teksten fremsætter ingen beskyldninger om lovbrud, tjenesteforseelser eller uredelighed mod navngivne personer eller institutioner. Den beskriver alene et forløb, som det fremstår ud fra dokumenterede hændelser, og rejser principielle spørgsmål af faglig, redaktionel og etisk karakter.

Skriftet er ikke skrevet med henblik på at skade enkeltpersoners omdømme, men for at belyse mekanismer i akademiske og institutionelle sammenhænge, som efter min vurdering er af almen interesse. Det indeholder ingen hånende udsagn, ingen skældsord, ingen udokumenterede påstande og ingen form for æreskrænkende intention eller funktion.

Skriftet er ikke en domfældelse, men en faglig og etisk redegørelse. Formålet er oplysning og ansvarlig dokumentation. Enhver læser opfordres til selvstændigt at efterprøve de forhold, der er baseret på skriftlig dokumentation.